

*Tweede rapportage
racisme, antisemitisme
en extreemrechts
geweld in Nederland*

Incidenten, aangiftes, verdachten en
afhandeling in 2012

Bas Tierolf
Niels Hermens

Tweede rapportage racisme, antisemitisme, en extreemrechts geweld in Nederland

Incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling in 2012

Bas Tierolf
Niels Hermens

Met medewerking van:
Willem Wagenaar (Anne Frank Stichting)
Lisanne Drost

December 2013

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Opbouw van het rapport	6
2	Onderzoeksverantwoording	7
2.1	De thema's van deze rapportage	7
2.2	Methoden van dataverzameling	9
3	Totaalbeeld incidenten	15
3.1	Incidenten naar thema	15
3.2	Incidenten naar soort en thema	17
3.3	Regionale spreiding incidenten	20
3.4	Kenmerken verdachten	22
3.5	Proces-verbaal, verdachten, aangiftes, afdoeningen OM	24
3.6	Conclusie	27
4	Antisemitisme	29
4.1	Incidenten met een antisemitisch karakter in 2012	29
4.2	Beschrijving intentioneel antisemitische incidenten	31
4.3	Verdachten intentioneel antisemitisme	35
4.4	Conclusie	36
5	Racisme	37
5.1	Incidenten met een racistisch karakter in 2012	37
5.2	Beschrijving racistische incidenten	40
5.3	Verdachten	45
5.4	Conclusie	46
6	Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld	47
6.1	Kader: afbakening en definitie	47
6.2	Klassiek extreemrechtse formaties	48
6.3	Extreemrechtse publieke manifestaties	52
6.4	Extreemrechts geweld	54
6.5	Overheidsrespons	56
6.6	Conclusie	59

7	Antisemitisch en racistisch schelden	61
7.1	Antisemitisch schelden	61
7.2	Racistisch schelden	65
7.3	Conclusie	69
8	Samenvattende conclusie	71
	Literatuurlijst	75
	Bijlagen	77
I	Definities gebruikte terminologie	77
II	Specifieke zoekvragen en interpretatie per thema	79

1 *Inleiding*

De Anne Frank Stichting beheert het Anne Frank Huis en brengt haar levensverhaal wereldwijd onder de aandacht ter bezinning op de gevaren van antisemitisme, racisme en discriminatie en het belang van vrijheid, gelijke rechten en democratie. De Stichting stelt zich onder meer ten doel voorlichting te geven en educatieve activiteiten te verzorgen over discriminatie en mensenrechten, ter bevordering van het goed functioneren van een open, pluriforme, democratische samenleving.

Deze rapportage geeft een cijfermatig beeld van de mate waarin antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in het jaar 2012 voorkwamen in Nederland. Daarnaast worden de trends op deze thema's tussen 2010 en 2012 weergegeven. Het rapport is onder meer bedoeld als basis voor de educatieve activiteiten van de Anne Frank Stichting. Verder dient het mede als periodieke rapportage aan de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) en de Europese Unie (EU).

In de periode 2004 - 2010 gaf de Anne Frank Stichting in samenwerking met de Universiteit Leiden de jaarlijkse *Monitor Racisme & Extremisme* uit. Over 2010 en 2011 is door het Verwey-Jonker Instituut, in opdracht van de Anne Frank Stichting, een andere wijze van dataverzameling en rapportage van antisemitische en racistische incidenten en extreemrechts geweld gehanteerd. Deze werkwijze houdt in dat het cijfermatig beeld in deze rapportage is gebaseerd op gegevens van de Nederlandse politiekorpsen (verzameld in de BVH, de Basis Voorziening Handhaving) en het Openbaar Ministerie (verzameld door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) in OMDATA). Deze werkwijze is grotendeels een continuering van de werkwijze voor de rapportage in 2010 en 2011. Om inhoudelijke redenen zijn echter enkele wijzigingen toegepast. Deze lichten wij toe in paragraaf 1.1 en 2.1.

De gegevens in de politiedossiers zijn gebaseerd op aangiften en meldingen bij de politie, en op eigen waarnemingen van de politie. Omdat de meldings- en aangiftebereidheid bij incidenten met een discriminator karakter beperkt is (Andriessen & Fernee, 2012), plaatsen we het beeld dat uit de politiegegevens naar voren komt in perspectief. Dit gebeurt in deze rapportage door een vergelijking met gegevens uit andere rapportages over antisemitisme en racisme, zoals de rapportages van het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI), het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) en de

registratiegegevens van de regionale Antidiscriminatievoorzieningen (ADV's).¹ Voor het hoofdstuk over extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld zijn naast de politiegegevens ook andere databronnen gebruikt. In hoofdstuk 2 komt de wijze van dataverzameling uitgebreid aan bod.

1.1 *Opbouw van het rapport*

Dit rapport kent zeven hoofdstukken. Hoofdstuk 2 bevat een onderzoeksverantwoording: een beschrijving van de gehanteerde begrippen, de methode van dataverzameling en een verantwoording van de keuzes die zijn gemaakt bij de analyse en de presentatie van het cijfermatig beeld van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland in 2012.

In hoofdstuk 3 schetsen we een totaalbeeld van de incidenten. Vervolgens vindt op basis van het totaalbeeld thematische verdieping plaats: antisemitisme in hoofdstuk 4, incidenten met een racistisch karakter in hoofdstuk 5, extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld in hoofdstuk 6 en antisemitisch en racistisch schelden in hoofdstuk 7. Per thema maken we een vergelijking met het beeld in 2010 en 2011.

Deze rapportage verschilt op enkele punten van de rapportage over 2010 en 2011. De belangrijkste wijziging is dat het hoofdstuk over discriminatie is verwijderd en de discriminatoire incidenten zijn geïntegreerd in de bijdragen over antisemitisme en racisme. Het cijfermatig beeld over antisemitisch en racistisch schelden komt in deze rapportage in een apart hoofdstuk aan bod, en niet meer als onderdeel van de hoofdstukken over antisemitisme en racisme. Verder is er in deze rapportage meer aandacht voor de context en de inhoud van de incidenten dan in de rapportage over het cijfermatig beeld in 2010 en 2011. Een inhoudelijke toelichting op deze keuzes is te lezen in paragraaf 2.1. Bij racistische en antisemitische incidenten en bij extreemrechts geweld worden aanstootgevende beledigingen en uitingen gebruikt. Om een inhoudelijk beeld van de incidenten te schetsen ontkomen we er niet aan deze op verschillende plekken in de tekst te citeren.

---

1 De twee landelijke brancheorganisaties van de regionale ADV's, de Landelijke Brancheorganisatie van Antidiscriminatiebureaus (LBA) en Samenwerkende Antidiscriminatievoorzieningen Nederland (SAN), zijn benaderd om hun data beschikbaar te stellen voor deze rapportage. Acht van de 25 regionale ADV's hebben hun data beschikbaar gesteld. Dit zijn de De ADV's in de regio's Gooi en Vechtstreek, Gelderland-Zuid, Noordoost-Gelderland, Gelderland-Midden, Zeeland, Zaanstreek-Waterland, Limburg en Midden (Utrecht en omgeving).

2 *Onderzoeksverantwoording*

In dit hoofdstuk leest u hoe de dataverzameling in de Basisvoorziening Handhaving (BVH) van de Nederlandse politiekorpsen en overige bronnen heeft plaatsgevonden. Hierbij is inzicht nodig in de definities van antisemitisme, racisme, extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld (paragraaf 2.1). Vervolgens komen de verantwoording van onze dataverzameling en enkele keuzes die daarin zijn gemaakt aan bod (paragraaf 2.2).

2.1 *De thema's van deze rapportage*

Voor een beschrijving van onze zoekmethode en weergave van het cijfermatig beeld van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld is allereerst een toelichting op deze thema's noodzakelijk. Wat verstaan wij onder antisemitisme? Wat onder racisme? En wat is extreemrechts geweld? De antwoorden op deze vragen en een verantwoording van de gemaakte keuzes bespreken wij hieronder. Paragraaf 2.2 beschrijft vervolgens de verzameling, verwerking en presentatie van de cijfers in deze rapportage.

Antisemitisme

Voor een definitie van antisemitisme sluit deze rapportage zich aan bij het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI). Deze definitie luidt: *het anders behandelen van Joden dan andere mensen, en vooral het vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen* (CIDI, 2013:2). Van antisemitische incidenten of antisemitisch geweld spreken we dus wanneer sprake is van geweldsincidenten en beledigingen jegens personen met een vermeende Joodse achtergrond of objecten met een vermeende Joodse achtergrond, zoals een monument, begraafplaats, school of synagoge, en waarbij een beredeneerd vermoeden bestaat dat de dader kennis heeft van de Joodse achtergrond. Een voorbeeld van dit type incident is het kladden van een hakenkruis op een synagoge of antisemitische beledigingen aan het adres van mensen met als Joods herkenbare uiterlijke kenmerken. We noemen dit *intentioneel antisemitisme* (vgl. Tierolf, Hermens, Drost & van der Vost, 2013; Tierolf, Hermens, Drost & Mein, 2013).

Naast intentioneel antisemitisme komen uitingen van antisemitisme ook voor zonder dat er mensen of objecten met een Joodse achtergrond bij

betrokken zijn (Tierolf et al. 2013a; Tierolf et al. 2013b; CIDI, 2013). Hieronder scharen wij ook antisemitische beledigingen die niet gericht zijn tegen Joden. Dit zijn kort gezegd beledigingen waarbij het woord Jood als scheldwoord wordt gebruikt. Dit noemen we *antisemitisch schelden* en we bespreken het in een apart hoofdstuk. Andere incidenten, zoals het kladden van hakenkruisen op openbare plekken, worden benoemd maar niet verder uitgewerkt.

Racisme

Racisme is iedere vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeursbehandeling die gebaseerd is op ras, huidskleur, afkomst, en nationale of etnische afstamming, die tot doel of gevolg heeft de erkenning, het genot of de uitoefening, op gelijke voet, van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden teniet te doen of in te perken (art. 1 IVUR²). Kort gezegd zijn racistische incidenten die incidenten waarbij mensen slachtoffer zijn van een crimineel feit en het motief van de dader berust op racistische gronden.

In deze rapportage komen verschillende typen racistische incidenten aan bod, waaronder racistisch geweld, ongelijke behandeling en racistisch schelden. Bij *racistisch geweld* is sprake van geweld, zoals bedreiging of mishandeling op grond van een racistisch motief of als reactie op een racistische belediging (vgl. Bol & Wiersma, 1997). In tegenstelling tot antisemitisch schelden, dat hoofdzakelijk is gericht tegen niet-Joden, is *racistisch schelden* in het merendeel van de gevonden incidenten gericht tegen een persoon met een andere etnische achtergrond of huidskleur. Deze mensen, waaronder ook ambtenaren in functie, worden uitgescholden voor bijvoorbeeld ‘...zwarte’ of ‘...buitenlander’. Het kan zijn dat het blijft bij een scheldpartij, maar bij een deel van dit type incidenten gaat de racistische belediging samen met racistisch geweld (Tierolf et al., 2013a).

Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld

Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld behandelen wij in deze rapportage afzonderlijk. Extreemrechtse formaties zijn groeperingen die *‘een meer of minder uitgesproken ideologie hebben die wordt gekenmerkt door (varianten van) oriëntatie op het ‘eigene’, (varianten van) afkeer van het ‘vreemde’, van politieke tegenstanders en door een hang naar het autoritaire.’* (Moors, 2009). Extreemrechts geweld is geweld dat niet alleen een racistische of politieke grondslag heeft, maar waarbij er ook een beredeneerd vermoeden is van een achterliggende extreemrechtse motivatie. Een voorbeeld van een incident met een beredeneerd vermoeden van extreemrechts geweld is een bedreiging van een Somalische vrouw met een mes door een jongere waarvan bekend is dat deze extreemrechtse sympathieën heeft.

---

2 Internationaal Verdrag inzake de Uitbanning van alle vormen van Rassendiscriminatie (IVUR).

Overige termen

Dit rapport bevat termen die worden gebruikt in de politiedossiers en de gegevens van het Openbaar Ministerie. Ter verduidelijking geeft bijlage 1 een beschrijving van deze termen. De registraties van de Antidiscriminatievoorzieningen en andere rapportages over antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld gebruiken soortgelijke termen.

Hoofdstukindeling

De hoofdstukindeling van dit rapport verschilt op enkele punten van de hoofdstukindeling van de rapportage over het cijfermatig beeld van antisemitisme, racisme, extreemrechts geweld en discriminatie over de jaren 2010 en 2011. Hieronder lichten we kort toe welke incidenten in welk hoofdstuk aan bod komen. Ook de veranderingen ten opzichte van de rapportage over 2010 en 2011 worden besproken.

In het hoofdstuk over antisemitisme (Hoofdstuk 4) staat intentioneel antisemitisme centraal. De inhoud van deze incidenten verschaft een beeld van wat antisemitisme in Nederland inhoudt. Antisemitische scheldincidenten bespreken we in hoofdstuk 7.

In Hoofdstuk 5 geven we een beeld van de incidenten met een racistisch karakter. We gaan hierbij in op de inhoud van de incidenten en bespreken drie typen incidenten met een racistisch karakter: racistisch geweld, ongelijke behandeling (of het gevoel van ongelijke behandeling) vanuit racistische motieven, en het kladden van racistische teksten. Racistisch schelden bespreken we in hoofdstuk 7.

In Hoofdstuk 6 worden de extreemrechtse formaties en het extreemrechts geweld in 2012 besproken. Dit hoofdstuk is een bijdrage van Willem Wagenaar van de Anne Frank Stichting en heeft dezelfde opzet als in de rapportage over 2010 en 2011.

De grootste verandering ten opzichte van de rapportage over 2010 en 2011 is dat discriminatie niet meer als apart hoofdstuk wordt beschreven. De belangrijkste reden hiervoor is dat de discriminatie-incidenten allemaal discriminatie op grond van ras en/of geloof betreffen. Deze incidenten zijn daarom opgenomen in de antisemitische en racistische incidenten die in hoofdstuk 4 en 5 aan de orde komen. In hoofdstuk 7 wordt het cijfermatig beeld van antisemitisch en racistisch schelden in 2012 beschreven en vergeleken met 2010 en 2011.

2.2 *Methoden van dataverzameling*

In deze paragraaf geven we een toelichting op de dataverzameling. We bespreken hierbij allereerst hoe de gegevens uit de politiedossiers zijn onttrokken. Ook de beperkingen van deze data en onze manier van

dataverzameling komen aan bod. Ten tweede beschrijven we welke aanvullende data zijn verzameld.

Dataverzameling politiegegevens

Voordat we ingaan op onze werkwijze is het noodzakelijk iets meer te weten over de wijze waarop de politie registreert. Sinds 2008 gebruiken 25 politieregio's³ en het KLPD de Basisvoorziening Handhaving (BVH). Dit is een digitaal incidentregistratiesysteem, waarin politiemedewerkers incidenten registreren, aangiftes opnemen en strafdossiers opmaken. De BVH is een product van de vtsPN (voorziening tot samenwerking Politie Nederland).

Jaarlijks registreren de politiemedewerkers in de BVH meer dan drie miljoen incidenten. Een incident kan alles zijn waarmee de politie in aanraking komt: strafbare feiten als diefstal en mishandelingen, maar ook verkeersovertredingen, verdachte situaties, signaleringen van verdachte personen en de overdracht van dossiers aan andere korpsen. Incidenten worden onder andere geregistreerd naar aanleiding van aangiftes, telefonische meldingen van burgers en eigen observaties van politiemedewerkers.

Van elk incident maakt de politie een mutatie waarin alle informatie van het betreffende incident wordt bewaard. Dit zijn beschrijvingen van het incident, aangiftes, getuigenverhoren, gegevens over verdachten, betrokkenen en benadeelden, proces-verbaal, enzovoorts. De informatie in de mutatie is de meest betrouwbare bron om de achtergrond van de incidenten te achterhalen.

Systematisch en automatisch zoeken naar relevante incidenten

Om antisemitische en racistische incidenten en extreemrechtse geweldsincidenten te vinden in de BVH, hebben we hier op systematische geautomatiseerde wijze naar gezocht. Dat wil zeggen dat in de teksten van de mutaties is gezocht naar specifieke combinaties van woorden (zoekvragen), gecombineerd met vaste gegevensvelden in de BVH. Hiervan zijn ter verduidelijking in onderstaand kader een aantal voorbeelden opgenomen. Per thema is een specifieke zoekvraag gehanteerd. Deze bespreken we in bijlage 2.

---

3 De Koninklijke Marechaussee (26^e politieregio) registreerde tot en met 2011 nog altijd in BPS, een ouder politiesysteem dat nog altijd in gebruik is.

Uitleg zoekvragen

Om racistische incidenten te vinden is onder meer gezocht naar mutaties waarin termen zijn gebruikt als *'racist'* of *'racisme'*. Bij het zoeken naar racistisch schelden is onder andere gezocht naar beledigingen als *'vuile zwarte'*, *'klote buitenlander'* of *'kankerallochtoon'*. Om intentioneel antisemitische incidenten te vinden zijn zoektermen gecombineerd tot een zoekvraag. Een voorbeeld hiervan is *'hakenkr* AND jood*'*.⁴

- 4 Door de toevoeging *'AND Jood*'* vindt deze zoekvraag incidenten waarbij in de mutaties ergens het woord hakenkruis voorkomt en ergens anders het woord Jood of Joods. Hierdoor is het mogelijk vervuiling te voorkomen van mutaties waarin wordt gesproken over hakenkruisen op bankjes, en vindt het vooral het kladden van hakenkruisen op woningen van Joden of plekken met een Joodse achtergrond, zoals een Joodse begraafplaats of synagoge.

Van de incidenten die door de zoekvragen zijn gevonden, hebben wij een databestand ontvangen met de voor deze rapportage relevante informatie. Per incident zijn onder andere bekend het type incident (mishandeling, belediging, diefstal, vernieling, enzovoort), de politieregio, de aangifte(s), proces-verbaal en gegevens over de verdachten, benadeelden en andere betrokkenen. Na een eerste cijfermatige analyse van de incidenten hebben de auteurs van deze rapportage bij het KLPD de inhoud van de mutaties van ongeveer een kwart van de gevonden incidenten doorgelezen.

Beperkingen politiegegevens

De cijfers in deze rapportage geven een beeld van de incidenten met een antisemitisch, racistisch of extreemrechts karakter die wij met onze zoekvragen vinden in de BVH. Dit heeft twee beperkingen. De eerste is dat slechts een deel van deze incidenten bekend is bij de politie. De aangiftebereidheid van slachtoffers van dit type incidenten is namelijk beperkt (Andriessen & Fernee, 2012). Daarom plaatsen we de cijfers in perspectief met cijfers over antisemitisme en racisme die zijn gebaseerd op meldingen bij andere instanties dan de politie (zie de volgende paragraaf voor een toelichting op deze data).

De tweede beperking is dat er ook relevante incidenten zijn die we niet vinden met onze zoekvraag.⁵ Dit gebeurt bijvoorbeeld als de politie in de mutatie andere termen gebruikt dan waar wij naar zoeken.⁶ Aan de andere kant vinden we met onze zoektermen voor antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld ook incidenten zonder antisemitische, racistische of

---

5 Zie Tierolf et al. (2013) voor een nadere toelichting.

6 De enige manier om te voorkomen dat we relevante incidenten missen is door alle circa 3 miljoen mutaties door te nemen die jaarlijks in de BVH worden geregistreerd. Dit is ondoenlijk. Het risico hierop is beperkt door te zoeken op een groot aantal zoektermen, waarbij ook foutieve spelwijzen van verschillende zoektermen zijn gebruikt.

extreemrechtse achtergrond. Op basis van een steekproef van 1.200 mutaties die wij inhoudelijk hebben beoordeeld, schatten we in dat dit bij ongeveer tien procent van de incidenten het geval is.⁷

Het hoofddoel van de steekproef is een inhoudelijk beeld te schetsen van een aantal typen incidenten waarvoor wij dit relevant achten. De steekproef is daarom getrokken binnen een aantal specifieke incidenten, zoals beledigingen en mishandelingen.

Doordat het een selecte steekproef betreft, is het niet mogelijk het aandeel incidenten dat bij nader inzien toch geen racistische of antisemitische achtergrond heeft, te extrapoleren naar het totale aantal gevonden incidenten. Voor de betrouwbaarheid en eenduidigheid van de data hebben we er daarom voor gekozen alle gevonden incidenten weer te geven in het cijfermatig beeld, ook al weten we dat een deel geen antisemitische of racistische achtergrond heeft.

Andere gegevens over antisemitisme, racisme en extreemrechts

Er zijn ook andere bronnen dan de BVH die informatie verschaffen over antisemitisme en racisme in Nederland. Deze gebruiken we in de rapportage om het beeld dat uit de BVH naar voren komt, en dus is gebaseerd op meldingen en aangiften bij de politie en eigen waarnemingen van politiemedewerkers, in perspectief te plaatsen.

De eerste secundaire databron die is gebruikt zijn openbare rapportages over antisemitische en racistische incidenten. Dit zijn de jaarlijkse rapportage van het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) over discriminatie op het internet, en de *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2012* van het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI). Het MDI bespreekt in zijn jaarverslag de klachten over discriminatie op het internet die via e-mail bij hen binnenkomen. In de *Monitor antisemitische incidenten in Nederland* van het CIDI zijn de incidenten met een antisemitische achtergrond meegenomen die zijn gemeld bij het CIDI of bij een van de twee grote ADV's, die in de regio's Amsterdam en Rotterdam.

Hiernaast zijn de registratiegegevens van regionale ADV's geraadpleegd. Zij registreren de meldingen van discriminatie die zij ontvangen. Tot en met 2011 werden deze meldingen jaarlijks geanalyseerd en beschreven (Coenders, Kik, Schaap, Silversmith & Schriemer, 2012). In 2012 is dit niet meer gebeurd. Voor deze rapportage zijn daarom de cijfers over de meldingen opgevraagd bij de regionale ADV's. Acht van de 25 ADV's werkten hieraan mee. De meldingen bij deze ADV's over discriminatie op grond van ras en antisemitisme worden besproken en vergeleken met het beeld dat in deze regio's uit de politiegegevens naar voren komt. Verder is gebruikgemaakt van data van de

---

⁷ Dit is te voorkomen door alle meer dan 5.000 door ons gevonden mutaties handmatig te beoordelen. Vanwege de benodigde tijdsinvestering valt dit buiten de mogelijkheden van dit project.

Onderzoeksgroep Kafka en van informatie uit openbare bronnen. Voor het verzamelen van data over extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld zijn, naast de politiegegevens, meerdere secundaire databronnen gebruikt. Wanneer we ons hierbij alleen zouden baseren op politiegegevens, schetsen we namelijk een te beperkt beeld.⁸ Achter de schermen is vaak beter kennis te nemen van de ware identiteit of de echte ideeën van extreemrechtse formaties dan in openbare gegevens en nieuwsberichten. Daarom hebben we ons ook via een netwerk van verschillende bronnen op de hoogte gehouden van minder toegankelijke informatie over extreemrechtse formaties. Voorbeelden hiervan zijn professionele waarnemers van extreemrechts, informatie afkomstig uit strafzaken, berichten op sociale media, en waarnemingen van demonstraties en andere manifestaties. Daarmee kunnen we over de onderzoeksperiode geen volledig, maar wel een adequaat beeld van de actuele situatie van extreemrechtse formaties in Nederland verantwoorden.

---

8 Extremistische groeperingen zijn van nature geneigd om enige afstand te bewaren en achterdocht te koesteren tegenover de omliggende maatschappij. Die maatschappelijke orde wijzen ze af, en ze hebben ook het één en ander te vrezen van de omliggende maatschappij in de vorm van afwijzing en repressie. Daarnaast hebben extreemrechtse formaties te maken met het 'aanpassingsdilemma' (Van Donselaar, 1991). Omdat de ideeën van rechts-extremisten in veel gevallen niet worden geaccepteerd - en in het geval van discriminatie zelfs strafbaar zijn - is het voor hen vaak niet mogelijk om die ideeën volledig in de openbaarheid te brengen. Hieruit volgt een dilemma voor extreemrechtse groeperingen: hoe ver kunnen we gaan met onze boodschap, zodat we ons blijven onderscheiden van andere partijen én de (potentiële) achterban blijven bedienen, zonder in aanraking te komen met het stafrecht?

3 *Totaalbeeld incidenten*

Voorafgaand aan de thematische verdieping in de hoofdstukken 4 tot en met 6, geeft dit hoofdstuk een cijfermatig beeld van de incidenten die zijn gevonden in de politiegegevens. Per thema geven we het aantal incidenten in 2012 en vergelijken dit met 2010 en 2011. Daarnaast gaan we in op de regionale spreiding van de incidenten, de aard van de incidenten (soort delict), het aantal verdachten, aantal aangiftes, aantal afdoeningen door het OM en achtergrondkenmerken van verdachten.

3.1 *Incidenten naar thema*

In totaal zijn met de zoekvragen over het afgelopen jaar (2012) 4.274 incidenten gevonden die we in dit hoofdstuk nader beschrijven. In tabel 1 is de verdeling van deze incidenten over de jaren in de verschillende thema's te zien.⁹ In deze tabel gaan we nog uit van de indeling zoals die in 2010 en 2011 is geïntroduceerd: de incidenten discriminatie zijn nog afzonderlijk gepresenteerd. In tabel 2 presenteren we de incidenten per thema in de nieuwe indeling. Daarin zijn de discriminatie-incidenten verdeeld over de antisemitische en racistische incidenten. Vanwege het specifieke karakter van de extreemrechtse geweldsincidenten, zijn de aantallen daarvan ook niet weergegeven in deze tabel.

Tabel 1 Incidenten naar thema in 2012, vergeleken met 2010 en 2011

	2010	2011	2012
Intentioneel antisemitisme	19	30	58
Racisme	1302	1262	1671
Discriminatie	468	444	568
Antisemitisch schelden	1173	1098	931
Racistisch schelden	1440	1433	1352
Totaal*	4273	4107	4274

* Aangezien incidenten onder meerdere thema's kunnen vallen, is het totale aantal incidenten minder dan de optelling van de incidenten naar thema

9 In het cijfermatig beeld over 2010 en 2011 bestond nog een aparte categorie discriminatie. In 2012 zijn de discriminatoire incidenten op grond van ras toegevoegd aan de incidenten racisme en de incidenten van antisemitische discriminatie aan de antisemitische incidenten.

Het cijfermatig beeld toont een toename van het aantal intentioneel antisemitische incidenten en een toename van het aantal racistische incidenten. Het aantal incidenten antisemitisch schelden en racistisch schelden neemt licht af.

De toename van het aantal intentioneel antisemitische incidenten is mogelijk te verklaren door verbeteringen in de zoekvraag. Door verschillende meer specifieke zoektermen te gebruiken dan bij de rapportage over 2010 en 2011, was het mogelijk intentioneel antisemitische incidenten beter te identificeren, dit verkleint de kans dat dergelijke incidenten over het hoofd worden gezien.¹⁰

Voor de toename van het aantal racistische incidenten is geen eenduidige verklaring te geven. Het meest voor de hand liggend is een feitelijke toename van het aantal racistische incidenten. Een mogelijke alternatieve verklaring zou kunnen zijn dat er bij de politie meer prioriteit is gekomen voor racistische incidenten, waardoor politiemedewerkers eerder geneigd zijn dit type incidenten te registreren.¹¹ Dit bleek bij navraag echter niet het geval.

Vanwege het onduidelijke onderscheidende karakter van discriminatie ten opzichte van racisme en antisemitisme zijn de in 2012 gevonden discriminatie-incidenten toegevoegd aan deze thema's. Dit wil zeggen dat de 478 incidenten die zijn gevonden met de zoekvraag voor discriminatie op grond van ras zijn samengevoegd met de 1.671 incidenten gevonden via de zoekvraag voor racisme. Deze zijn vervolgens ontdaan van 72 dubbelingen (zie bijlage 2).¹² In tabel 2 is de verdeling van de incidenten te zien over de thema's zoals we die vanaf deze rapportage definiëren.

Tabel 2 Incidenten naar thema in 2012¹³

	2012
Intentioneel antisemitisme	58
Racisme	2077
Antisemitisch schelden	931
Racistisch schelden	1352

10 Deze verbeteringen zijn doorgevoerd naar aanleiding van ervaringen tijdens de dataverzameling voor de rapportage over 2010 en 2011 en de Poldis-rapportage, waarin wij de mogelijkheid hadden discriminatie op grond van antisemitisme inhoudelijk te verdiepen (zie Tierolf, Hermens, Drost & Van der Vos, 2013).

11 In de Poldis-rapportage over 2012 zagen we een duidelijke toename van het aantal door de politie geregistreerde discriminatoire incidenten op grond van seksuele gerichtheid in een specifieke regio. Een verklaring hiervoor was de campagne Roze in Blauw, die als doel had homodiscriminatie aan te pakken.

12 De andere discriminatie-incidenten betroffen discriminatie op grond van antisemitisme. Deze incidenten waren ook al gevonden met de zoekvragen voor antisemitisme (zie bijlage 2).

13 Incidenten gevonden met de zoekvraag voor discriminatie onderverdeeld in intentioneel antisemitisme en racisme.

Het is niet meer mogelijk om de indeling zoals in tabel 2 te maken voor 2010 en 2011, omdat niet duidelijk is welk deel van de discriminatie-incidenten in dat jaar discriminatie op grond van ras betrof en welk deel discriminatie op grond van antisemitisme; waarbij we overigens wel weten dat het grootste deel discriminatie op grond van ras betrof.

3.2 Incidenten naar soort en thema

De onderwerpen van deze rapportage moeten los worden gezien van de incidentcodes die de politie meegeeft aan de incidenten. Stel bijvoorbeeld dat persoon A met een autochtone Nederlandse achtergrond een Poolse Nederlander beledigt door te zeggen dat hij ‘een vieze Pool’ is, en ‘beter werk kan zoeken in zijn eigen land’, hem duwt en dreigt hem in elkaar te slaan, dan is de bedreiging (of belediging) het strafbare feit. De bedreiging heeft dan een racistisch karakter waardoor wij dit incident vinden met onze zoekopdracht. Hetzelfde geldt voor bekladdingen. Het is de bekladding als actie die strafbaar is, onafhankelijk van de aard van de bekladding. Politied medewerkers kunnen een bedreiging of mishandeling wel als discriminatie noteren. Het Openbaar Ministerie heeft de Aanwijzing Discriminatie opgesteld die regels stelt over de opsporing en vervolging van discriminatie. Een daarvan is dat bij incidenten die de politie registreert als discriminatie strafvermeerdering kan optreden.¹⁴

In deze paragraaf bespreken we bij welk type incidenten in 2012 racisme en antisemitisme, racistisch schelden en antisemitisch schelden een rol speelden (zie tabel 3). Het kan ook voorkomen dat het racistische of antisemitische incident weinig te maken heeft met het gepleegde delict. Dit is bijvoorbeeld het geval als een verdachte van een diefstal tijdens de aanhouding de politied medewerker uitscheldt voor ‘kutjood’. In onze gegevens verschijnt dit als antisemitisch schelden, maar bij de politie en dus ook in tabel 3 staat een dergelijk incident geregistreerd als diefstal.

Tabel 3 Type delict (incidentcodes) in 2012, vergeleken met 2010 en 2011

Type delict	2010		2011		2012	
	N	%	N	%	N	%
Bedreiging	588	13,8	550	13,4	665	15,6
Belediging	1190	27,8	1223	29,8	1248	29,2
Diefstal	98	2,3	110	2,7	135	3,2
Discriminatie	318	7,4	268	6,5	211	4,9
Geweld	995	23,3	1011	24,6	1063	24,9

14 <http://www.om.nl/organisatie/beleidsregels/overzicht/discriminatie/@155214/aanwijzing/>

Type delict	2010		2011		2012	
	N	%	N	%	N	%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	72	1,7	63	1,5	72	1,7
Overlast	176	4,1	159	3,9	193	4,5
Vernieling (inclusief bekladding)	337	7,8	263	6,5	263	6,2
Wapenbezit	50	1,2	40	1,0	8	0,2
Overige delicten	449	10,5	420	10,2	413	9,7
Onbekend	0	0	0	0	3	0,0
Totaal	4273	100,0	4107	100,0	4274	100,0

Voor de typering van de incidenten gaan we uit van de incidentcodes in de BVH. *Bedreiging* betreft de incidenten die de politie heeft geregistreerd met de incidentcode voor bedreiging. Voor *belediging* geldt hetzelfde: dit zijn incidenten met de incidentcode voor belediging. Onder de noemer *diefstal* zijn incidenten gegroepeerd als een beroving of inbraak zonder geweld.

Discriminatie zijn incidenten met incidentcode *F50 Discriminatie*. Deze incidentcode wordt relatief weinig gebruikt, er zijn immers ook incidenten met een discriminatoir karakter die worden geregistreerd als commune delict, zoals bedreiging of belediging (zie onder meer Tierolf et al., 2013b).

Incidenten onder de noemer *geweld* zijn eenvoudige mishandeling en zware mishandeling, maar ook incidenten die zijn geregistreerd als overval met geweld. *Manifestaties en aandachtsvestigingen* is een groepering van incidenten met de incidentcodes voor demonstraties, algemene mutatie of aandachtsvestiging. De politie registreert zaken die relevant zijn maar waarbij er nog geen strafbaar feit is onder deze laatste twee incidentcodes.

Overlast gaat vaak om de incidentcode voor overlast jeugd. *Vernieling* betreft incidenten uiteenlopend van bekladdingen tot vandalisme. *Wapenbezit* is relevant voor deze rapportage omdat wapens soms zijn voorzien van extreemrechtse of antisemitische tekens, bijvoorbeeld Duitse wapens uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog met hakenkruisen erop. In de categorie *overige delicten* zijn incidenten gegroepeerd die niet onder een van de andere categorieën vallen.

Tabel 4 Type delict (incidentcodes) per thema in 2012, vergeleken met 2010 en 2011

	Intentioneel antisemitisme			Racisme		
	% 2010	% 2011	% 2012 (n=58)	% 2010	% 2011	% 2012 (n=2077)
Bedreiging	5%	13%	9%	13%	13%	15%
Belediging	32%	20%	9%	33%	35%	29%
Diefstal	0%	3%	2%	2%	3%	4%
Discriminatie (F50)	16%	30%	53%	5%	5%	8%
Geweld	5%	7%	6%	11%	14%	20%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	0%	0%	4%	3%	2%	2%
Overige delicten	5%	13%	4%	10%	10%	9%
Overlast	5%	3%	2%	7%	6%	6%
Vernieling (inclusief bekladding)	32%	7%	13%	14%	11%	8%
Wapenbezit	0%	3%	0%	2%	1%	0%

	Antisemitisch schelden			Racistisch schelden		
	% 2010	% 2011	% 2012 (n=931)	% 2010	% 2011	% 2012 (n=1352)
Bedreiging	12%	14%	13%	19%	16%	20%
Belediging	39%	42%	42%	17%	19%	20%
Diefstal	3%	2%	2%	2%	3%	3%
Discriminatie (F50)	1%	1%	1%	4%	3%	2%
Geweld	14%	15%	16%	41%	42%	40%
Manifestaties en aandachtsvestigingen	2%	2%	2%	1%	1%	1%
Overige delicten	16%	15%	15%	8%	7%	7%
Overlast	5%	5%	6%	1%	2%	2%
Vernieling (inclusief bekladding)	5%	4%	4%	6%	5%	5%
Wapenbezit	1%	1%	0%	1%	1%	0%

Tabel 4 laat zien dat de aard van de incidenten verschilt per thema (intentioneel antisemitisme, racisme, antisemitisch schelden en racistisch schelden). Allereerst valt op dat bij antisemitische incidenten de politie relatief veel vaker de incidentcode *F50 Discriminatie* hanteert dan bij de andere incidenten. Hieruit leiden we af dat bij incidenten waarbij sprake is van intentioneel antisemitisme, het antisemitisme centraal staat. Bij antisemitisch schelden is dit niet het geval. Daar is het antisemitische karakter eerder bijzaak bij een ander incident. In 42 procent van de gevallen betreft dit belediging. Een voorbeeld hiervan is een tramcontroleur die wordt uitgescholden voor 'vuile

klootzak, kankerjood!' Hier staat de belediging centraal, en wordt het slachtoffer onder andere beledigd met een antisemitische uiting. In dit geval was het slachtoffer geen Jood.

Als we afgaan op de registraties van de politie zijn racisme en racistisch schelden ook vaker bijzaak dan hoofdzaak: bij racisme is acht procent van de incidenten door de politie geregistreerd als discriminatie en bij racistisch schelden twee procent. Het is echter de vraag of dit ook daadwerkelijk zo is, of dat het voor de politiemedewerkers moeilijk is in te schatten of het gaat om discriminatie, en dat als zij twijfelen zij de voorkeur geven aan een andere incidentcode dan *F50 discriminatie*. Het merendeel van de racistische incidenten en het racistisch schelden dat wij vinden in de BVH, vinden we in combinatie met bedreiging, geweld (eenvoudige of zware mishandeling) en belediging.

De gegevens in tabel 4 zijn een eerste stap in de richting van de beschrijving van de dynamiek rondom incidenten waarin intentioneel antisemitisme en racisme voorkomen. In de thematische hoofdstukken komt dit uitvoeriger aan bod.

3.3 Regionale spreiding incidenten

In tabel 5 laten we de regionale spreiding zien van de incidenten. Kaart 1 toont vervolgens het relatieve aantal incidenten: het aantal incidenten per 1.000 inwoners van 12 jaar en ouder per regio.

Tabel 5 Aantal incidenten naar politieregio in 2012, vergeleken met 2010 en 2011

Politieregio	2010	2011	2012
01 Groningen	47	106	110
02 Friesland	112	79	84
03 Drenthe	72	52	91
04 IJsselland	74	77	78
05 Twente	96	94	112
06 Noord- en Oost-Gelderland	138	160	149
07 Gelderland-Midden	113	107	120
08 Gelderland-Zuid	107	81	83
09 Utrecht	281	284	321
10 Noord-Holland-Noord	126	127	139
11 Zaanstreek-Waterland	79	104	67
12 Kennemerland	119	104	124
13 Amsterdam-Amstelland	535	517	477
14 Gooi en Vechtstreek	26	37	37

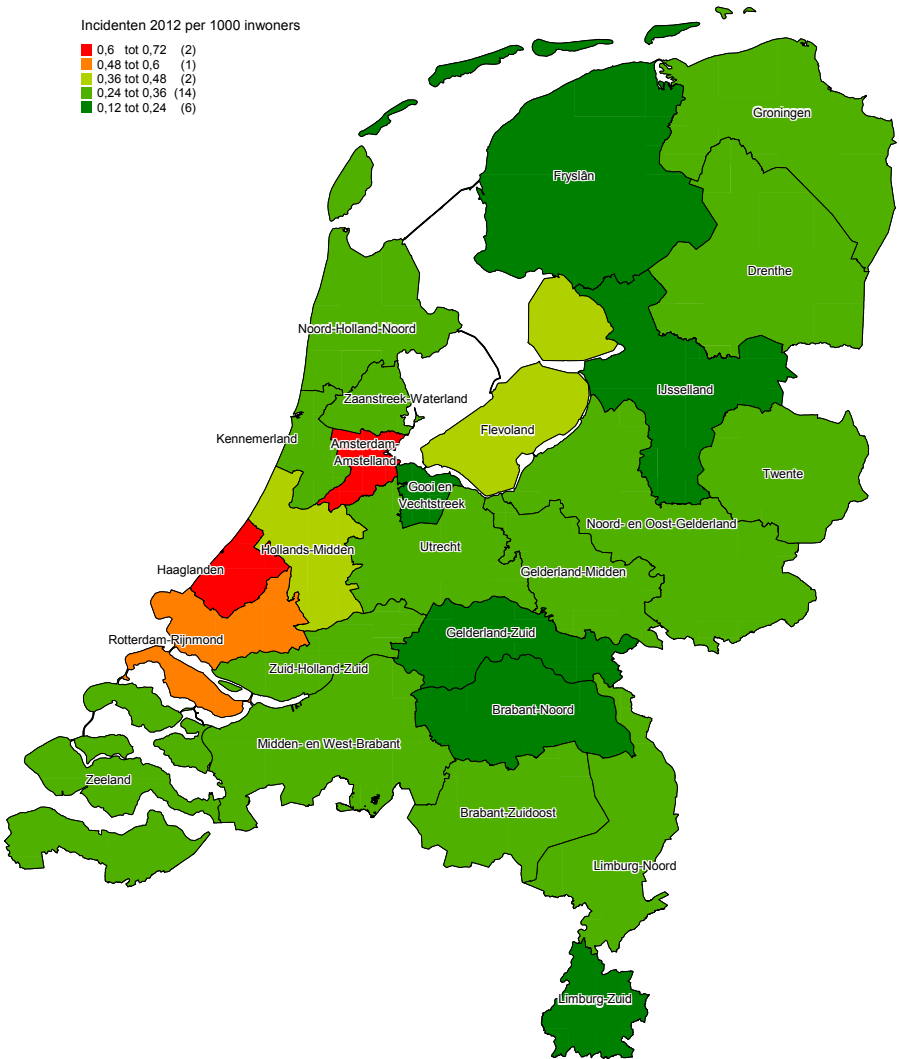
Politieregio	2010	2011	2012
15 Haaglanden	500	480	525
16 Hollands-Midden	251	241	245
17 Rotterdam-Rijnmond	705	588	542
18 Zuid-Holland-Zuid	129	101	123
19 Zeeland	66	82	78
20 Midden- en West-Brabant	195	182	217
21 Brabant-Noord	105	100	106
22 Brabant-Zuidoost	137	122	149
23 Limburg-Noord	94	95	90
24 Limburg-Zuid	75	67	83
25 Flevoland	85	117	108
Geen Nederlandse pleegplaats bekend	6	3	16
Totaal	4273	4107	4274

Net als in 2010 en 2011 was niet bij alle 4.274 incidenten een Nederlandse pleegplaats geregistreerd. In 2012 was dit het geval bij zestien incidenten. Van één van de incidenten was de pleegplaats in Duitsland, bij de overige vijftien was de pleegplaats onbekend.

Net als in voorgaande jaren zijn er grote regionale verschillen in het aantal incidenten. Over de jaren heen is het beeld in de meeste politieregio's echter vrij constant. Alleen in de regio Rotterdam-Rijnmond lijkt de afname die in 2011 al inzette door te zetten naar 2012, al is deze minder sterk. Dit heeft vooral te maken met een afname in antisemitische incidenten in die regio. Hier komen we in de verdiepende hoofdstukken op terug.

De meeste incidenten binnen de thema's van deze rapportage vinden plaats in de grootstedelijke regio's Amsterdam-Amstelland, Rotterdam-Rijnmond en Haaglanden. Wanneer we naar het aantal incidenten per 1.000 inwoners (van 12 jaar en ouder) kijken, zien we dat dit ook in de drie grootstedelijke regio's duidelijk hoger is dan in andere regio's (zie kaart 1). In de rest van de regio's zijn per duizend inwoners veel minder racistische en antisemitische incidenten geregistreerd, waarbij de regio Hollands-Midden er enigszins tussenin zit. In de regio's Limburg-Zuid en Friesland vinden we relatief de minste incidenten per duizend inwoners.

Kaart 1 Totaal aantal incidenten per duizend inwoners per politieregio

3.4 Kenmerken verdachten

De mutaties van de politie bevatten ook gegevens over de verdachten van de incidenten. In deze paragraaf zetten we dit uiteen. We tonen allereerst het totale aantal verdachten bij de incidenten binnen de verschillende thema's. Bij een incident kunnen meerdere verdachten betrokken zijn. Bij 42 procent van de incidenten is geen verdachte bekend.

In totaal zijn 3.367 verdachten bekend. Dit betekent dat per incident gemiddeld 0,8 verdachten betrokken waren. In tabel 6 is informatie

weergegeven over het aantal verdachten per thema in 2010, 2011 en 2012, en het gemiddelde aantal verdachten per incident per thema in 2012.

Tabel 6 Aantal verdachten per thema 2010-2012

	2010	2011	2012	Gemiddeld per incident in 2012
Intentioneel antisemitisme	5	26	15	0,3
Racisme	610	592	1201	0,6
Antisemitisch schelden	1257	1108	877	0,9
Racistisch schelden	1735	1551	1403	1,0

De afname van het aantal verdachten bij de intentioneel antisemitische incidenten in 2012 ten opzichte van 2011 is verrassend, omdat we in 2012 meer incidenten vonden. Kennelijk was het oplossingspercentage in 2012 (waarschijnlijk toevallig) lager dan in 2011. In verhouding tot het aantal antisemitische incidenten is het aantal verdachten in 2012 weer ongeveer gelijk aan 2010. De toename van het aantal verdachten bij de racistische incidenten wordt veroorzaakt door een toename van het aantal gevonden incidenten en door het toevoegen van de discriminatoire incidenten met ras als discriminatiegrond. De afname van het aantal verdachten bij antisemitisch en racistisch schelden is te verklaren door een afname in het aantal van dit type gevonden incidenten.

Gemiddelde leeftijd en sekse verdachten

De gemiddelde leeftijd van de verdachten is 28,4 (zie tabel 7). Dit is een licht, maar wel significant, hogere gemiddelde leeftijd dan in 2010 en 2011. Verder zijn er geen significante verschillen waarneembaar ten opzichte van eerdere jaren. Net als voorgaande jaren lijkt schelden vooral bij jongeren voor te komen en minder bij oudere personen.

Het grote verschil in gemiddelde leeftijd van de verdachten van incidenten waarbij sprake is van intentioneel antisemitisme is te verklaren door het lage aantal verdachten. Zes van de vijftien verdachten zijn 50 jaar of ouder, waardoor de gemiddelde leeftijd ten opzichte van eerdere jaren sterk is toegenomen.

Tabel 7 Gemiddelde leeftijd verdachten incidenten per thema 2010-2012

	2010	2011	2012
	Leeftijd in jaren	Leeftijd in jaren	Leeftijd in jaren
Intentioneel antisemitisme	34,2	31,7	50,5
Racisme	30,6	30,4	31,9
Antisemitisch schelden	23,1	24,7	24,5
Racistisch schelden	27,1	27,3	27,7
Totaal	26,2	27,1	28,4

Wanneer we iets gedetailleerder naar de leeftijden van de verdachten kijken, zien we eenzelfde beeld. Er is weliswaar een grote spreiding in leeftijden (de oudste is 83 jaar), maar de grootste groep is relatief jong: bijna 35% van alle verdachten is tussen de 15 en 21 jaar.

Van oudsher zijn mannen sterk oververtegenwoordigd wanneer het misdrijven betreft. Dit zien we ook terug in de hier besproken thema's. Over het totaal van alle verdachten van de door ons gevonden incidenten is in 2012 11,5% vrouw, in 2011 was dit 12,4%. Dit is geen significant verschil. Wel vinden we significante verschillen tussen de percentages vrouwen bij de verschillende thema's.

Tabel 8 Percentage vrouwen onder de verdachten per thema

	2010	2011	2012
	% vrouw	% vrouw	% vrouw
Intentioneel antisemitisme	0%	15,4%	40,0%
Racisme	15,4%	15,0%	12,6%
Antisemitisch schelden	8,6%	8,4%	8,9%
Racistisch schelden	12,0%	14,1%	11,6%
Totaal	11,1%	12,4%	11,5%

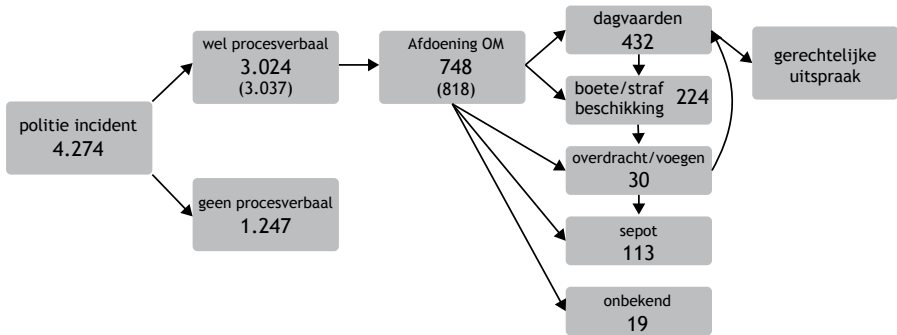
3.5 *Proces-verbaal, verdachten, aangiftes, afdoeningen OM*

Zaken die bij de politie terechtkomen doorlopen een vast voorgeschreven traject. Dit geeft het stroomschema hieronder weer (figuur 1). Het toont het verloop van zaken in het justitiële circuit. In hetzelfde schema (figuur 1) staan ook de aantallen incidenten voor de in deze rapportage besproken thema's.

Het stroomschema behoeft enige uitleg. Bij het vak 'wel proces-verbaal' en 'afdoening OM' staan in figuur 1 nog twee getallen tussen haakjes. Het eerste getal is het aantal mutaties waarbij proces-verbaal dan wel een afdoening door het OM heeft plaatsgevonden. Het getal tussen haakjes geeft het totale aantal processen-verbaal dan wel afdoeningen door het OM weer,

bij het genoemde aantal mutaties. Deze aantallen verschillen omdat er per incident voor meerdere verdachten proces-verbaal kan zijn opgemaakt. Bij de afdoeningen door het OM kan het gebeuren dat eerst een boete wordt opgelegd. Op het moment dat de boete niet wordt betaald kan alsnog een dagvaarding volgen. Bij overdracht of voegen van een zaak, kan ook in tweede aanleg nog een sepot, boete, strafoplegging of dagvaarding volgen.

Figuur 1 Stroomschema justitie

Door de uitgebreide gegevens die de politie en het OM van incidenten registreren, is het mogelijk om aan te geven bij hoeveel procent van de incidenten proces-verbaal is opgemaakt, bij hoeveel procent van de incidenten verdachten zijn geregistreerd, en bij hoeveel procent van de incidenten aangifte is gedaan. Door de politiegegevens en de gegevens van het OM aan elkaar te koppelen is het ook mogelijk te vermelden in hoeveel procent van de incidenten er een afdoening door het OM heeft plaatsgevonden.¹⁵

Tabel 9 toont de gegevens over proces-verbaal, aangiftes en verdachten. In 2012 zijn bij ongeveer evenveel van de gevonden incidenten verdachten geregistreerd als in 2010 en 2011, namelijk ruim 58 procent. In 2012 is bij 17,5 procent van alle hier besproken incidenten een afdoening door het OM bekend. In vergelijking met 2010 en 2011, is in 2012 vaker proces-verbaal opgemaakt en aangifte gedaan (respectievelijk bijna 71% en bijna 62% in 2012) bij de door ons gevonden incidenten.

15 In 2012 bleek dat deze koppeling vorig jaar niet helemaal juist is uitgevoerd, waardoor over 2010 en 2011 te veel OM-afdoeningen werden gekoppeld aan politie-incidenten. Dit werd veroorzaakt doordat er bij de koppeling van de OM-gegevens geen onderscheid in regio's was gemaakt. Hierdoor konden incidenten ook aan afdoeningen in andere regio's worden gekoppeld. We maken daarom geen vergelijking met de gegevens over de incidenten in 2010 en 2011.

Tabel 9 Percentage processen-verbaal, aangiftes en verdachten

	2010	2011	2012
Proces-verbaal opgemaakt	51,0%	50,4%	70,8%
Aangifte gedaan	56,6%	58,4%	61,7%
Verdachten geregistreerd	60,8%	59,0%	58,2%

Wanneer we specifiek ingaan op het proces-verbaal, is ook nog aan te geven hoe vaak per soort incident naar thema, proces-verbaal is opgemaakt. Dit zien we terug in tabel 10. Voor 2012 is in deze tabel ook het percentage incidenten weergegeven waarvoor een afdoening door het OM heeft plaatsgevonden. We zien dat in 2012 binnen alle thema's van een groter deel van de incidenten proces-verbaal is opgemaakt dan in 2010 en 2011.

Tabel 10 Percentage proces-verbaal en afdoening OM per thema

	2010 % PV	2011 % PV	2012 % PV	2012 % afdoening OM
Intentioneel antisemitisme	36,8%	53,3%	63,6%	1,8%
Racisme	34,3%	34,3%	62,9%	12,7%
Antisemitisch schelden	62,5%	60,6%	78,3%	27,6%
Racistisch schelden	59,2%	59,1%	80,2%	18,6%

De verschillen tussen de thema's zijn in vergelijking met de voorgaande jaren kleiner. Vooral bij antisemitisch schelden en racistisch schelden wordt in bijna 8 van de 10 gevallen proces-verbaal opgemaakt. Ten opzichte van de voorgaande jaren, zien we bij incidenten die gegroepeerd worden onder het thema racisme, de sterkste stijging van het percentage incidenten waarvan proces-verbaal is opgemaakt. Naar verhouding zien we hier echter maar een laag percentage afdoeningen door het OM.

Tabel 11 geeft het percentage weer van de incidenten naar thema waarbij aangifte is gedaan. Net als in 2010 en 2011 vinden we het hoogste percentage aangiftes bij racistische scheldincidenten (in 2012 bij bijna 72% van dit type incidenten). Ook bij intentioneel antisemitisme, antisemitisch schelden en racistische incidenten is bij meer dan de helft van de incidenten aangifte gedaan. Bij racisme en antisemitisch schelden zien we een toename van het percentage incidenten waarbij aangifte wordt gedaan, bij racistisch schelden en intentioneel antisemitisme een daling.

Tabel 11 Percentage aangifte per thema

	2010	2011	2012
	% aangifte	% aangifte	% aangifte
Intentioneel antisemitisme	52,6%	66,7%	60,0%
Racisme	47,5%	49,8%	61,2%
Antisemitisch schelden	42,2%	47,1%	52,1%
Racistisch schelden	76,0%	74,5%	71,7%

In tabel 12 vinden we de ontwikkeling van het aandeel incidenten waarbij verdachten staan geregistreerd over de jaren heen. De ontwikkelingen over de jaren per thema lijken redelijk stabiel. De grootste schommelingen zien we bij intentioneel antisemitisme, maar dit is te verklaren door het lage aantal incidenten. Bij racistische incidenten zien we relatief de sterkste stijging van het percentage verdachten. Het percentage verdachten zegt impliciet ook iets over het verwachte oplossingspercentage: indien er bij een misdrijf geen verdachte is geregistreerd, is er ook geen kans dat de zaak wordt opgelost. Wanneer er wel een verdachte is geregistreerd, bestaat er in elk geval een goede kans dat de zaak wordt opgelost.

Tabel 12 Percentage verdachten per thema

	2010	2011	2012
	% verdachte	% verdachte	% verdachte
Intentioneel antisemitisme	26,3%	56,7%	25,5%
Racisme	38,1%	38,2%	46,3%
Antisemitisch schelden	75,8%	72,5%	74,1%
Racistisch schelden	74,2%	70,6%	68,4%

3.6 Conclusie

In dit hoofdstuk gaven we een beeld van alle door ons gevonden incidenten. Een aantal zaken valt op. Ten eerste nam het aantal racistische incidenten dat wij in de BVH vonden sterk toe, van naar schatting ongeveer 1.700¹⁶ in 2011, naar 2.077 in 2012. Het aantal intentioneel antisemitische incidenten dat wij vonden in de BVH nam toe tot 58 incidenten. Dit heeft te maken met een aanpassing in de zoekprocedure voor dit type incidenten. Het aantal antisemitische en racistische scheldincidenten nam af ten opzichte van eerdere jaren.

¹⁶ Deze aantallen zijn inclusief het aantal discriminatie-incidenten met als discriminatiegrond ras, die in 2011 afzonderlijk werden weergegeven. Het aantal discriminatoire incidenten op grond van ras in 2011 is gebaseerd op een schatting.

Als we inzoomen op het aantal geregistreerde verdachten, dan zien we dat het verwachte oplossingspercentage het laagst is bij intentioneel antisemitische incidenten en bij racistische incidenten. Het verwachte oplossingspercentage bij antisemitisch en racistisch schelden is hoger, doordat de aard van de incidenten het mogelijk maakt een dader aan te wijzen. Daarnaast vormen meldingen van politiemedewerkers een groot deel van de antisemitische scheldincidenten. Zij worden kennelijk vaak beledigd via antisemitische uitingen en maken hier vervolgens ook melding van in hun registratiesysteem.

4 *Antisemitisme*

Dit hoofdstuk schetst een cijfermatig beeld van het antisemitisme in Nederland in 2012. De incidenten die we beschrijven zijn incidenten waarbij Joden anders worden behandeld dan andere mensen en waarin mensen zich op grond van vooroordelen vijandig tegenover hen opstellen.

Het hoofdstuk start met een cijfermatig overzicht van het aantal intentioneel antisemitische incidenten en antisemitisch schelden. We plaatsen het beeld in perspectief door ook gegevens uit andere bronnen te vermelden. Vervolgens gaan we dieper in op de intentioneel antisemitische incidenten: incidenten waarbij met enige zekerheid is vast te stellen dat het antisemitisme is gericht tegen mensen of objecten met een Joodse achtergrond.

4.1 *Incidenten met een antisemitisch karakter in 2012*

In de BVH vinden we in het jaar 2012 58 incidenten waarbij intentioneel antisemitisme aan de orde was. Antisemitisch schelden vonden we hier 931 keer in terug (zie tabel 13).

Tabel 13 Incidenten met een antisemitisch karakter 2010 - 2012

	2010	2011	2012
Intentioneel antisemitisme	19	30	58
Antisemitisch schelden	1173	1098	931

Het CIDI registreert in de jaarlijkse *Monitor Antisemitische incidenten in Nederland* (CIDI, 2013) klachten over antisemitische incidenten. In vergelijking met het aantal klachten van antisemitisme dat in 2012 bij het CIDI binnenkwam (114), is 58 intentioneel antisemitische incidenten in de BVH een laag aantal. Hoewel een groot deel van de incidenten in beide registraties voorkomen, zijn er meerdere verklaringen voor het verschil. Allereerst is het maken van een melding of het doen van aangifte bij de politie wellicht een grotere stap dan het indienen van een klacht bij het CIDI. Daarnaast kwamen bij het CIDI 41 incidenten binnen van antisemitisme op het internet. Hiervan zijn er bij de politie maar heel weinig bekend. Ten slotte lijkt het erop dat het CIDI anti-Joodse bekladdingen (die veel voorkomen, zie ook het onderdeel

Bekladdingen en vernielingen in paragraaf 4.2) soms iets anders indeelt dan wij. Verder is het relevant dat niet alle 58 incidenten die bij de politie zijn geregistreerd, bekend zijn bij het CIDI. Het aantal incidenten dat in 2012 bij het CIDI bekend is, is vrijwel gelijk aan het aantal antisemitische incidenten waarover zij in 2011 klachten kregen (113).

Bij de ADV's uit de acht regio's waar wij de gegevens van hebben ontvangen, zijn in totaal elf antisemitische incidenten (zowel belediging als intentioneel antisemitisme) bekend. De antisemitische scheldincidenten waar de ADV's over rapporteren zouden wij typeren als intentioneel antisemitisme, omdat ze gericht zijn tegen Joden. De ADV's registreren voor zover bekend geen incidenten waarbij het gaat om antisemitisch schelden jegens niet-Joden. Van dit laatste type incidenten vinden wij er in de BVH 144 in de betreffende acht regio's.

Toename intentioneel antisemitisme

De toename van het aantal intentioneel antisemitische incidenten is mogelijk te verklaren door verbeteringen in de zoekvraag (zie paragraaf 3.1). Hierdoor verkleint de kans dat incidenten over het hoofd worden gezien. Dertig van de 58 intentioneel antisemitische incidenten in 2012 zijn geregistreerd in de regio Amsterdam-Amstelland. Andere regio's waar in 2012 meer dan één dergelijk incident voorkwam in de BVH, zijn Utrecht (6), Noord-Holland-Noord (4), Haaglanden (4), en Rotterdam-Rijnmond (2). In twaalf politieregio's werd in de BVH één intentioneel antisemitisch incident gevonden, en in negen regio's vonden we in 2012 geen intentioneel antisemitisme. Tabel 14 toont het aantal incidenten dat wij vonden in de BVH per politieregio.

Tabel 14 Aantal intentioneel antisemitische incidenten per politieregio in 2012

Aantal incidenten		Aantal incidenten	
01 Groningen	1	14 Gooi en Vechtstreek	0
02 Friesland	1	15 Haaglanden	4
03 Drenthe	1	16 Hollands-Midden	0
04 IJsselland	1	17 Rotterdam-Rijnmond	3
05 Twente	1	18 Zuid-Holland-Zuid	1
06 Noord- en Oost-Gelderland	1	19 Zeeland	1
07 Gelderland-Midden	0	20 Midden- en West-Brabant	0
08 Gelderland-Zuid	0	21 Brabant-Noord	1
09 Utrecht	6	22 Brabant-Zuidoost	1
10 Noord-Holland-Noord	4	23 Limburg-Noord	0
11 Zaanstreek-Waterland	0	24 Limburg-Zuid	1
12 Kennemerland	0	25 Flevoland	0
13 Amsterdam-Amstelland	30	KLPD	0
		Totaal	58

4.2 Beschrijving intentioneel antisemitische incidenten

In deze paragraaf gaan we in op de inhoud van de intentioneel antisemitische incidenten. Bij intentioneel antisemitisme is antisemitisme het motief van de verdachte. Dit wil zeggen dat de beledigingen, bedreigingen, bekladdingen en andere incidenten een duidelijk antisemitisch motief kennen.

Een analyse van de mutaties van de 58 intentioneel antisemitische incidenten, leert dat deze grofweg zijn in te delen in drie vormen van intentioneel antisemitisme: (1) *belediging, bedreiging of mishandeling van Joden*, waarbij met zekerheid kan worden gesteld dat de dader kennis heeft van de Joodse achtergrond van het slachtoffer, en dat deze achtergrond de reden is voor het strafbare feit, (2) bekladding of bekrassing met antisemitische tekens of leuzen op Joodse locaties, zoals een synagoge of een Joodse school, of locaties die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog, en (3) het scanderen van antisemitische leuzen en/of provoceren op Joodse feestdagen, rondom (bijeenkomsten in) synagogen, of op 4 of 5 mei tijdens herdenkingsdiensten van de Tweede Wereldoorlog. Het betreft hier ook vermeende Joodse doelwitten. In het vervolg van deze paragraaf lichten we de dynamiek en aard van deze drie vormen van intentioneel antisemitisme in Nederland nader toe met verschillende voorbeelden.

Belediging, bedreiging en mishandeling

Binnen de 58 intentioneel antisemitische incidenten komt belediging, bedreiging en/of mishandeling van Joden het meest voor (35 incidenten). Deze categorie is weer te verdelen in drie subcategorieën. De eerste subcategorie bestaat uit incidenten gericht tegen mensen (bekenden van de verdachte of onbekenden) waarvan de vermeende Joodse achtergrond zichtbaar of bekend is. De tweede omvat incidenten waarin het hele Joodse volk wordt beledigd, vaak met verwijzingen naar de Tweede Wereldoorlog. En de derde subcategorie bestaat uit incidenten tegen Joodse organisaties of horecagelegenheden.

Incidenten gericht tegen mensen met een vermeende of bekende Joodse achtergrond

Bij ongeveer twee derde van de 35 incidenten kennen dader en slachtoffer elkaar niet, maar is de vermeende Joodse achtergrond van het slachtoffer wel herkenbaar. In verschillende mutaties lazen we dat een opmerking van een persoon met een vermeende Joodse achtergrond aanleiding kan zijn voor antisemitische beledigingen of bedreigingen. Een voorbeeld is een incident in een zwembad. Een Joodse vrouw maakte een opmerking over kinderen die met water aan het spetteren waren. De moeders van deze kinderen reageerden hier vijandig op en zeiden onder andere tegen haar: *‘Wat een jodenstreek. We gaan je kapot maken...’* Een ander voorbeeld betreft een incident in een wachtkamer. Een man met een vermeende Joodse achtergrond vroeg

of twee vrouwen wat zachter wilden praten. Als reactie hierop kreeg hij het volgende te horen: *'Waar bemoei jij je mee vuile kutjood.'*

Bij de meeste antisemitische beledigingen of bedreigingen is echter geen directe aanleiding, anders dan dat de daders het Joodse uiterlijk van de slachtoffers als aanleiding gebruiken voor een belediging. Zo werd een Joodse man met een keppeltje in een koffiebar door een onbekende man voor *'rotjood'* uitgemaakt. En een Joodse medewerker van een supermarkt werd door een klant uitgescholden omdat hij een keppeltje droeg. Ook bij de enige mishandeling met een antisemitisch motief is van een echte aanleiding geen sprake. Een man die een Joods gebedskleed en een keppeltje droeg, werd op straat uitgescholden voor *'kutjood'* en geschopt en geslagen.

Het komt ook voor dat antisemitische beledigingen of bedreigingen worden geuit tegen mensen waarvan de dader heel zeker weet dat zij een Joodse achtergrond hebben. In veel van deze gevallen zijn dit burens van elkaar. Wij lazten bijvoorbeeld een geval van een Joodse man die zijn burens aanspreekt op het veroorzaken van geluidsoverlast. Als reactie hierop schelden ze hem uit, onder andere voor *'schijjtjood'*. Na de aangifte geeft de dader tijdens een verhoor aan dat hij geen hekel heeft aan Joden, maar enkel boos was omdat hij werd aangesproken vanwege geluidsoverlast. Ook lazten we voorvallen waarbij Joden uit het niets van hun burens antisemitische beledigingen te horen kregen, zoals *'kutjood'* of *'schijjtjood'*, of via een e-mail naar aanleiding van een zakelijk conflict tussen twee collega's waarvan er een Joods is: *'Ik hou van Hitler, mensen als jij zouden dood moeten zijn. Vuile kut jood. Hulde aan John Galliano.'* Een ander voorbeeld van een dergelijk incident is een advocaat met een Joodse achtergrond die na onenigheid met een cliënt wordt uitgescholden voor *'kutjood'*. De advocaat doet hiervan aangifte.

Beledigingen tegen het Joodse volk

De incidenten waarbij het hele Joodse volk wordt beledigd gaan vaak gepaard met verwijzingen naar de Tweede Wereldoorlog. Een voorbeeld hiervan is een incident tussen een Joods meisje (18 jaar) en haar rijinstructeur. Op het moment dat de rijinstructeur hoorde van de Joodse achtergrond van het meisje, begon hij beledigende opmerkingen te maken. Hij ontkende de Holocaust en zei dingen als: *'De Joden hebben het allemaal aan zichzelf te danken. Hitler was een slimme man...'* Ook is een incident bekend tussen twee oud-collega's, waarvan er een Joods is. Een ander voorbeeld is de volgende opmerking tijdens een burenruzie waarbij Joden betrokken waren: *'Onze schoorsteen is hetzelfde als die in Auschwitz... Alle joden moeten richting de gaskamers.'*

Beledigingen of bedreigingen tegen het gehele Joodse volk worden ook geuit op het internet, bijvoorbeeld via sociale media of internetfora. Het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) kreeg hierover in 2012 285 meldingen, waarvan zij er 177 als strafbaar hebben beoordeeld (MDI, 2012). Honderd van deze

uitingen gingen over het ontkennen van de Holocaust. Het MDI heeft van 18 zaken aangifte gedaan bij het OM. Het is echter onduidelijk of deze incidenten via deze weg bekend zijn geworden bij de politie. Als de politie deze correct heeft geregistreerd hebben wij ze gevonden via de zoekvraag voor antisemitisch schelden.

In de BVH vonden we zes antisemitische beledigingen gericht tegen het gehele Joodse volk, die wij definiëren als intentioneel antisemitisme. In deze gevallen zijn op Twitter en Facebook enkele berichten geplaatst met haat zaaiende teksten, zoals *'alle joden moeten dood'* of *'ik haat joden'*. Ook zijn er berichten op internetfora bekend waarin de Holocaust werd ontkend. Het is onduidelijk wie deze berichten plaatsen, omdat zij altijd een bijnaam gebruiken in plaats van hun echte naam. Vaak heeft zo'n gebruikersnaam een antisemitisch karakter.

Joodse organisaties en horecagelegenheden

Naast antisemitische beledigingen en bedreigingen gericht tegen Joden, zijn ook Joodse organisaties het doelwit van dit soort beledigingen en bedreigingen. Zo werd er het afgelopen jaar naar een Joods restaurant gebeld en zei de beller het volgende tegen een medewerker van het restaurant: *'Alle Joden aan het gas. Als je Jood bent moet je dood. Ik ga je restaurant in de fik steken.'*

Bekladdingen en vernielingen

In de door ons gevonden intentioneel antisemitische incidenten lazen we twintig incidenten waarbij het ging om bekladding of vernieling met een duidelijk antisemitisch motief. Dit waren bekladdingen van woningen van Joden (12 keer), één brandstichting bij een woning met Joodse bewoners, zeven bekladdingen/vernielingen van Joodse locaties: synagogen (2 keer), Joodse monumenten (2 keer) een Joodse basisschool, een vernieling van Joodse winkels en een bekladding van een gebouw waar een Joodse organisatie in is gehuisvest. In tabel 15 is een overzicht te zien van de doelwitten van de antisemitische bekladdingen en vernielingen.

Tabel 15 Doelwitten van antisemitische bekladdingen en vernielingen

Woning van Joden (waarvan 1 brandstichting)	13
Synagoge	2
Joodse monumenten	2
Joodse basisschool	1
Joodse winkel	1
Andere Joodse organisatie	1
Totaal	20

Als woningen van Joden of families werden beklad met een hakenkruis en/of beledigende teksten, is dit vaak met een hakenkruis op de voordeur van de woning, zoals bij mensen met een Joodse achternaam gebeurde. Eenmaal was niet alleen de voordeur beklad met een hakenkruis, maar ook de auto van de familie. En eenmaal is naast de bekladding met hakenkruisen ook brand gesticht bij de woning van een Joodse familie.

In 2012 zijn in de BVH twee meldingen gemaakt van bekladding en vernieling van een synagoge. Tijdens dodenherdenking op 4 mei zijn ruiten van een synagoge ingegooid, en bij een andere synagoge zijn op de ramen en de toegangsdeur meerdere Hamas-stickers geplakt. Tweemaal is een Joods monument beklad met hakenkruisen. Daarnaast is er een incident bekend waarbij op een raam van een Joodse basisschool een hakenkruis was getekend. Als aanleiding voor de vernielingen van de Joodse winkels werden in de mutatie spanningen in het Midden-Oosten genoemd. Het is bekend dat spanningen in het Midden-Oosten antisemitische incidenten in Nederland als gevolg hebben (vgl. Wolf, Berger, & De Ruig, 2013). In 2012 hebben echter geen specifieke gebeurtenissen plaatsgevonden die hiertoe geleid zouden kunnen hebben.

In de *Monitor Antisemitische incidenten 2012* van het CIDI staan ook bekladdingen vermeld van Joodse doelwitten. Ook worden enkele gevallen besproken van antisemitische bekladdingen op vermoedelijk willekeurige doelwitten, zoals een glascontainer, tunnel of bushalte. Incidenten zoals deze laatste benoemen wij niet als intentioneel antisemitisme. Het is echter wel interessant te weten hoe vaak dit voorkomt en of dit toe- dan wel afneemt. In 2012 vonden we via een speciale zoekvraag in totaal 1.368 willekeurige antisemitische bekladdingen en bekrassingen (hakenkruisen), bijvoorbeeld op muren of bankjes in de openbare ruimte, in 2011 waren dit er 1.558.

Scanderen van antisemitische leuzen en provocerend gedrag

In de BVH zijn over het jaar 2012 drie incidenten te vinden van provocerend gedrag met een antisemitisch karakter. Een keer bracht een man de Hitlergroet voor een Joods museum. Bij een ander incident liepen twee personen met diverse goed zichtbare antisemitische tatoeages enkele uren voor de dodenherdenking rond op de Dam in Amsterdam. De agenten beoordeelden dit als provocerend gedrag en maakten hiervan een melding in de BVH.

Het derde incident is interessant om te bespreken. Het betreft een incident waarbij iemand in een winkelcentrum loopt met een bord met daarop de tekst 'Boycot Israel, free Palestina.' Dit is op zichzelf een opvatting die iemand kan en ook mag hebben. In beginsel is het immers bovenal een opvatting over een politiek conflict. De persoon met het bord uitte echter ook antisemitische beledigingen. Nadat een voorbijganger vroeg wat de man met het bord zou doen als de voorbijganger Joods zou zijn, schold hij hem uit voor

'fucking Jew'. In de mutatie vinden we terug dat de man met het bord vond dat hij door voorbijgangers werd geprovoceerd vanwege zijn boodschap, die zij kennelijk niet deelden.

4.3 Verdachten intentioneel antisemitisme

Bij de 58 intentioneel antisemitische incidenten zijn vijftien verdachten bekend. Dit waren negen mannen en zes vrouwen en de gemiddelde leeftijd van de verdachten van intentioneel antisemitisme in 2012 is 50,5 jaar (zie tabel 16). Bij dertien incidenten was één verdachte bekend, bij één incident twee verdachten. De zes verdachten van 55 jaar en ouder zijn dus niet betrokken geweest bij een of twee incidenten.

Tabel 16 Kenmerken verdachten intentioneel antisemitisme in 2010-2012

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	2010	2011	2011	2012	2012
		percentage		percentage		percentage
Vrouw	0	0%	4	15%	6	40%
Man	5	100%	22	85%	9	60%
0-14 jaar	0	0%	1	4%	1	7%
15-19 jaar	2	40%	11	42%	0	0%
20-24 jaar	1	20%	2	8%	1	7%
25-29 jaar	0	0%	2	8%	0	0%
30-34 jaar	0	0%	2	8%	0	0%
35-39 jaar	1	20%	0	0%	2	13%
40-44 jaar	0	0%	0	0%	2	13%
45-49 jaar	0	0%	3	12%	2	13%
50-54 jaar	0	0%	1	4%	1	7%
55 jaar en ouder	1	20%	4	15%	6	40%
Gemiddelde leeftijd	34,2		31,7		50,5	

Dat slechts bij een kwart van de incidenten gegevens bekend zijn over de verdachte(n), betekent dat het oplossingspercentage van intentioneel antisemitisme waarschijnlijk laag is. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat dit type incidenten plaatsvindt in relatieve anonimiteit. Bekladdingen en vernielingen van woningen van Joden of Joodse gebouwen gebeuren bijvoorbeeld vaak op momenten dat geen andere mensen aanwezig zijn of dat de dader niet goed zichtbaar is. En de dader van beledigingen en mishandelingen van mensen met een vermeende Joodse achtergrond is weliswaar zichtbaar, maar toch vaak een onbekende van het slachtoffer, waardoor de verdachte onbekend blijft.

4.4 *Conclusie*

Het aantal intentioneel antisemitische incidenten - het anders behandelen van Joden dan andere mensen, en vooral het vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen (CIDI, 2013:2) - is tussen 2010 en 2012 toegenomen van 19 naar 58 incidenten. Het is de vraag of de toename van het aantal intentioneel antisemitische incidenten een feitelijke toename is. Enerzijds is onze zoekmethode voor dit specifieke type incidenten op enkele punten verbeterd, waardoor meer incidenten op te sporen zijn.¹⁷ Anderzijds rapporteren het CIDI en het MDI niet over een toename van antisemitisme (CIDI, 2013; MDI, 2013). Het CIDI rapporteerde over 113 antisemitische incidenten in 2011 en 114 in 2012.

De intentioneel antisemitische incidenten die zijn geregistreerd in de politiegegevens, zijn onder te verdelen in drie categorieën. De eerste categorie betreft belediging en bedreiging van Joden, waarbij met zekerheid te stellen is dat de dader kennis had van de Joodse achtergrond van het slachtoffer (35 incidenten). De tweede categorie is bekladding of bekrassing met antisemitische tekens of leuzen op Joodse locaties, zoals een synagoge of een Joodse school, of locaties die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog (twintig incidenten). De derde categorie betreft het scanderen van antisemitische leuzen en/of provoceren op Joodse feestdagen, rondom (bijeenkomsten in) synagogen, of op 4 of 5 mei tijdens herdenkingsdiensten van de Tweede Wereldoorlog (drie incidenten).

---

17 Zie hoofdstuk 2 en 4 voor meer uitleg.

5 *Racisme*

In dit hoofdstuk geven we een cijfermatig beeld van incidenten met een racistisch karakter in 2012. Dit zijn incidenten waarbij sprake is van een vorm van onderscheid, uitsluiting, beperking of voorkeursbehandeling op grond van ras, huidskleur, afkomst, of nationale of etnische afstamming, die tot doel of gevolg hebben de rechten van de mensen en de fundamentele vrijheden teniet te doen of in te perken.

Dit hoofdstuk start met een algemeen beeld van het aantal incidenten met een racistisch karakter dat we over het jaar 2012 in de BVH vonden. We vergelijken het beeld met andere gegevens over racisme in 2012, afkomstig van acht ADV's en het MDI. Vervolgens komt de inhoud van de incidenten aan bod, waarbij racistisch geweld specifieke aandacht krijgt. Dit gebeurt cijfermatig, op basis van de incidentcodes, en beschrijvend, door een inhoudsanalyse van een steekproef van de incidenten met een racistisch karakter. Ten slotte staan we stil bij de achtergrond - leeftijd en sekse - van de verdachten die betrokken zijn bij de incidenten.

5.1 *Incidenten met een racistisch karakter in 2012*

In 2012 zijn in de BVH in totaal 2.077 incidenten gevonden met een racistisch karakter (zie tabel 17). Dit is exclusief de racistische scheldincidenten die in hoofdstuk 7 aan bod komen. Ten opzichte van 2010 (1.302 incidenten) en 2011 (1.261 incidenten) is dit een aanzienlijke toename. De toename van het aantal racistische incidenten ten opzichte van voorgaande jaren is deels te verklaren door het feit dat in 2012 de incidenten die zijn gevonden met de zoekvraag voor discriminatie op grond van ras zijn toegevoegd aan de racistische incidenten. Dit was in 2010 en 2011 niet het geval (zie paragraaf 3.1). Nietemin zou ook zonder deze 478 incidenten, het totale aantal racistische incidenten met ruim 400 incidenten zijn toegenomen tot 1.671 incidenten.

Tabel 17 Incidenten met een racistisch karakter 2010-2012

2010	2011	2012
1302	1262	2077

Toename aantal geregistreerde racistische incidenten

Het is onduidelijk wat de verklaring is voor de toename van het aantal racistische incidenten. Een mogelijke verklaring had kunnen zijn dat de politie in 2012 extra initiatieven ontplooid heeft om racisme aan te pakken. Dit was bijvoorbeeld wel het geval bij discriminatie op grond van seksuele gerichtheid: door de campagne Roze in Blauw zijn meer discriminatoire incidenten op grond van seksuele gerichtheid gemeld en geregistreerd bij de politie (Tierolf et al., 2013b). Bij navraag bleek echter dat de politie in 2012 geen extra aandacht besteedde aan het registreren van racisme.

Een andere mogelijke verklaring is een feitelijke toename van het aantal incidenten met een racistisch karakter. Een vergelijking met andere gegevens geeft echter een variërend beeld. Bij het Openbaar Ministerie is de toestroom van discriminatiefeiten met als discriminatiegrond ras tussen 2011 en 2012 juist afgenomen: van 104 discriminatiefeiten naar 62 (LECD, 2013). Ook het aantal meldingen van racisme op het internet is afgenomen van 656 in 2009 naar 472 in 2012 (MDI, 2013). Aan de andere kant zien we bij de regionale Antidiscriminatievoorzieningen al jaren een toename van het aantal klachten van discriminatie op grond van ras (Coenders et al., 2012).¹⁸

Binnen de politiegegevens zijn er geen grote regionale verschillen in de toename van het aantal incidenten. Met uitzondering van Hollands-Midden en Zaanstreek-Waterland neemt het aantal geregistreerde incidenten met een racistisch karakter in alle regio's toe, ook als we de incidenten die zijn gevonden met de zoekvraag voor discriminatie op grond van ras niet meerekenen (zie tabel 18). Hieruit leiden we af dat de toename ook niet is toe te schrijven aan specifieke regio's die extra aandacht zijn gaan besteden aan racisme.

---

18 Gegevens bekend tot en met 2011.

Tabel 18 Aantal incidenten met racistisch karakter per politieregio 2010 - 2012

Politieregio	2010	2011	2012 (exclusief discriminatie op grond van ras)	2012 (inclusief discriminatie op grond van ras)
01 Friesland	50	37	44	53
02 Groningen	13	41	48	63
03 Drenthe	17	17	34	44
04 IJsselland	20	24	34	41
05 Twente	27	31	49	56
06 Noord- en Oost-Gelderland	44	45	47	80
07 Gelderland-Midden	35	30	40	56
08 Gelderland-Zuid	37	28	44	57
09 Utrecht	106	107	143	173
10 Noord-Holland-Noord	41	43	49	61
11 Zaanstreek-Waterland	40	46	31	32
12 Kennemerland	25	22	44	51
13 Amsterdam-Amstelland	174	147	203	283
14 Gooi en Vechtstreek	4	11	15	17
15 Haaglanden	75	88	144	175
16 Hollands-Midden	61	61	57	82
17 Rotterdam-Rijnmond	145	131	170	204
18 Zuid-Holland-Zuid	31	23	33	38
19 Zeeland	27	32	36	39
20 Midden- en West-Brabant	74	78	101	126
21 Brabant-Noord	30	28	43	53
22 Brabant-Zuidoost	58	48	65	75
23 Limburg-Noord	43	29	42	51
24 Limburg-Zuid	50	36	52	55
25 Flevoland	38	43	57	63
KLPD	22	35	46	49
Marechaussee	15	1	-	-
Totaal	1302	1262	1671	2077

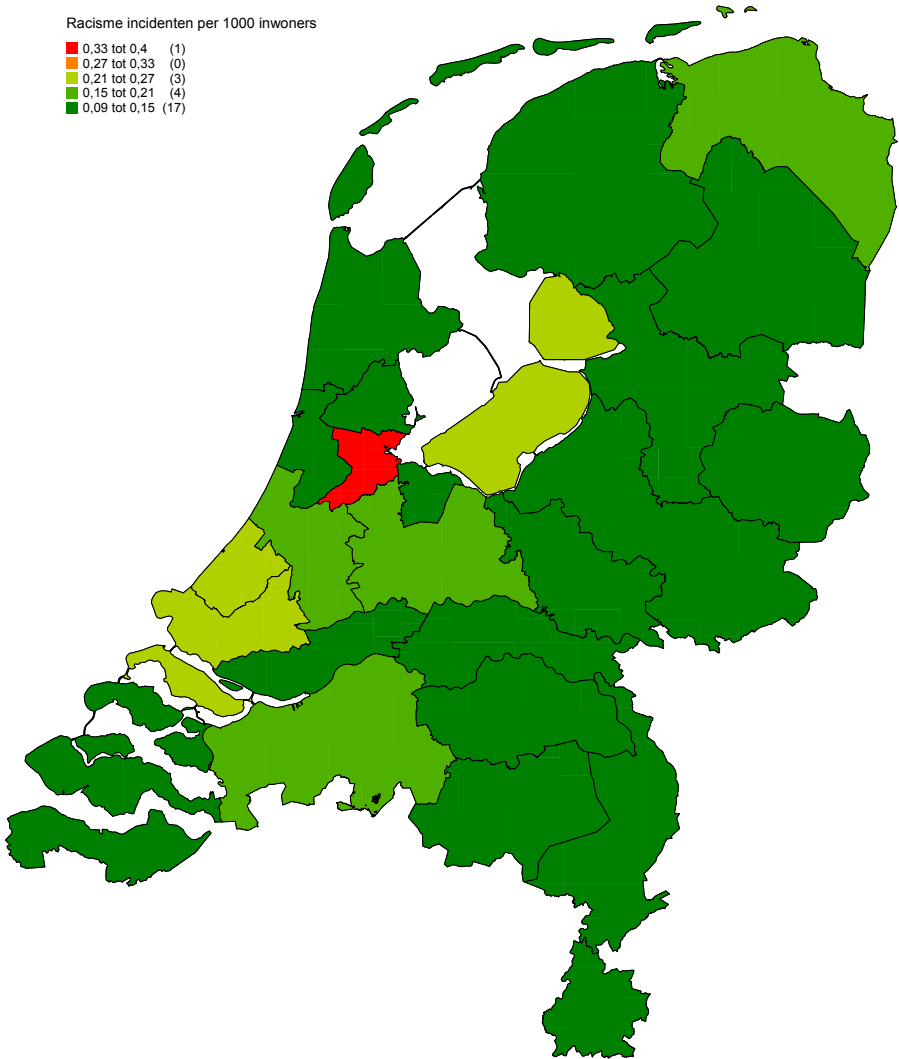
Verdeling racistische incidenten naar pleegregio per duizend inwoners

Om de verdeling van de 2.077 incidenten met een racistisch karakter over de politieregio's in perspectief te plaatsen, toont kaart 2 het relatieve aantal racistische incidenten per politieregio. Dit wil zeggen: het aantal incidenten per 1.000 inwoners van 12 jaar en ouder per regio.

In de regio Amsterdam-Amstelland vinden we in de BVH per 1.000 inwoners veel meer incidenten dan in de andere regio's. Relatief gezien de minste incidenten van dit type vinden plaats in de regio's Zuid-Holland-Zuid en Gooi en Vechtstreek.

Kaart 2 Racistische incidenten 2012 per 1000 inwoners per politieregio

5.2 Beschrijving racistische incidenten

In deze paragraaf komt de inhoud van de racistische incidenten aan de orde. De incidentcodes die vaak zijn gebruikt bij de incidenten met een racistisch karakter, zijn belediging (29% van de incidenten), geweld (20% van de incidenten) en bedreiging (15%). Dit komt overeen met het beeld in 2010 en 2011 (zie tabel 19).

Tabel 19 Type delict (incidentcodes) binnen de incidenten met een racistisch karakter 2010-2012

	2010		2011		2012	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Belediging	429	33%	436	35%	598	29%
Geweld	148	11%	171	14%	423	20%
Bedreiging	170	13%	164	13%	300	15%
Overige delicten	128	10%	125	10%	183	9%
Overlast	93	7%	72	6%	115	6%
Discriminatie	68	5%	57	5%	165	8%
Diefstal	30	2%	43	3%	78	4%
Manifestaties en aandachtvestigingen	33	3%	30	2%	48	2%
Vernieling (inclusief bekladding)	181	14%	148	12%	164	8%
Wapenbezit	22	2%	16	1%	2	0%
Onbekend	-	-	-	-	1	0%
Totaal	1302		1262		2077	

Van een steekproef van 204 racistische incidenten¹⁹ bestudeerden we de inhoud van de mutaties. Hierdoor ontstaat een inhoudelijk beeld van de racistische incidenten.

Grofweg zijn binnen de steekproef van incidenten drie categorieën te onderscheiden: racistisch geweld, ongelijke behandeling vanuit racistische motieven (of een gevoel van ongelijke behandeling), en bekladdingen met racistische teksten. We bespreken de inhoud van de incidenten in de onderstaande paragrafen.

Racistisch geweld

Deze rapportage hanteert de definitie van racistisch geweld die in de *Monitor Racisme & Extremisme* van 2010 is gebruikt. Deze luidt als volgt:

‘Gedrag waarbij de ene partij de andere partij opzettelijk schade toebrengt, of ermee dreigt dat te doen, en waarbij dit gedrag in hoofdzaak is gericht op fysieke aantasting van objecten en/of personen (...) waarbij de slachtoffers of doelwitten zijn uitgekozen vanwege hun etnische, raciale, etnisch-religieuze, culturele, of nationale herkomst.’ (Wagenaar & Van Donselaar, 2010:16)

De onderstreepte passages in de definitie tonen het racistische karakter van het geweld. Wanneer er bijvoorbeeld racistische leuzen zijn geklad op een moskee, dan is redelijkerwijs te vermoeden dat het motief voor de bekladding

¹⁹ Zie hoofdstuk 2 en bijlage 2 voor een bespreking van deze steekproef.

racistisch is. Is de bekladding echter aangebracht op de buitenmuur van een openbare basisschool, dan is onduidelijk of het motief racistisch is. Dit noemen we ongericht racisme.

Van de 204 incidenten in de steekproef gaat het bij 31 procent om racistisch geweld.²⁰ Binnen deze categorie zien we een grote variëteit aan incidenten. Een deel hiervan zijn doelgerichte geweldsincidenten, ofwel incidenten waarbij slachtoffers doelbewust zijn uitgekozen vanwege hun raciale, etnische, nationale of culturele achtergrond. Een voorbeeld is een mishandeling die plaatsvond tijdens nieuwjaarsnacht. Een dronken autochtone Nederlandse vrouw belde 's nachts aan bij een Turks gezin in de buurt, beledigde hen voor '*klote turken*' en mishandelde vervolgens de Turkse vrouw zo ernstig dat ze naar het ziekenhuis moest. Een ander voorbeeld is een inbraak bij een Marokkaans gezin. Er was niets gestolen, maar verschillende spullen in huis waren vernield en er waren hakenkruisen op de muren geklad. Nog een derde voorval dat bekend is, is een mishandeling van vier allochtone jongens in een uitgaansgelegenheid. De daders waren ongeveer dertig lokale jongeren die zich voorafgaand aan de mishandeling racistisch uitlieten tegen de slachtoffers.

Een aantal van de doelgerichte racistische geweldsincidenten betrof brandstichting. Er zijn twee voorvallen bekend van brandstichting bij woningen van mensen met een Turkse en Marokkaanse achtergrond. Hiernaast weten we dat in ieder geval enkele malen Poolse auto's in brand zijn gestoken, waarbij ook racistische leuzen en tekens op de auto's waren geklad.

Een deel de incidenten betreft bedreigingen, mishandelingen of vechtpartijen naar aanleiding van racistische opmerkingen. Een voorbeeld hiervan is een incident dat plaatsvond in een winkel. In de winkel riep een blanke autochtone Nederlandse man racistische opmerkingen ('*Zwartje, je moet je bek houden. Jullie moeten allemaal weg!*') naar een vrouw met een donkere huidskleur. Dit onttaardde in een vechtpartij tussen verschillende mensen. Bij een ander voorval ontstond een vechtpartij omdat een medewerker vond dat hij uit racistische motieven was ontslagen.

Racistisch geweld kan plaatsvinden tussen individuen, maar er was in 2012 ook racistisch geweld tussen groepen mensen. Een dergelijk incident ontstond nadat een groep jongens met een autochtone achtergrond jongens met een allochtone achtergrond racistisch bejegenden tijdens het voetballen in een voetbalkooi in de openbare ruimte.

---

20 Als we het aandeel racistische geweldsincidenten doorberekenen naar het totale aantal incidenten, dan zou dit betekenen dat 665 van de 2.077 gevonden incidenten met een racistisch karakter racistisch geweld betrof. Vanwege het aselechte karakter van de steekproef is dit echter een onbetrouwbare schatting. Een vergelijking met 2010 en 2011 is niet mogelijk omdat van die jaren het percentage racistische geweldsincidenten niet bekend is.

Ongelijke behandeling of het gevoel ongelijk te worden behandeld

In deze paragraaf bespreken we incidenten waarbij mensen vanwege hun ras, huidkleur, of culturele, nationale of etnische herkomst ongelijk worden behandeld. Hierbij nemen we ook incidenten mee waarin de slachtoffers het gevoel hebben ongelijk te zijn behandeld.

Bij meer dan een derde van de incidenten in de steekproef van 204 incidenten ging het om ongelijke behandeling of om een gevoel van ongelijke behandeling bij een van de betrokkenen. Een voorbeeld van een dergelijk incident is dat jeugdigen met een allochtone achtergrond niet worden toegelaten tot een uitgaansgelegenheid. Een bijzonder voorbeeld dat we vonden in de politiegegevens is een aangifte van discriminatie naar aanleiding van een opiniërend krantenartikel. In dit artikel werd gesteld dat criminelen liegen door hun culturele achtergrond.

In sommige gevallen is het onduidelijk of het daadwerkelijk ging om ongelijke behandeling of dat het incident deels berust op een gevoel van het slachtoffer. Twee soortgelijke incidenten met een totaal verschillende dynamiek illustreren dit. Bij het ene incident wordt een dronken jongen met een Turkse achtergrond de toegang geweigerd tot een uitgaansgelegenheid. Zelf vindt hij dit racistisch, terwijl de vraag of hem de toegang werd ontzegd vanwege zijn Turkse achtergrond of vanwege dronkenschap een rechtvaardige vraag is. Bij een ander incident is het racistische motief veel duidelijker. De portier van een uitgaansgelegenheid zei het volgende tegen drie jongens met een Marokkaanse achtergrond die hij de toegang weigerde: *'Mijn baas is een racist. Hij wil geen Marokkanen binnen.'*

Ongelijke behandeling komt ook regelmatig voor op de werkvloer, binnen het onderwijs of bij het al dan niet toegang verlenen tot diensten. Dergelijke incidenten worden slechts in beperkte mate gemeld bij de politie. In de steekproef vonden we er maar enkele van terug. Mensen die te maken krijgen met discriminatie op de werkvloer melden dit eerder bij de regionale ADV's of bij het College van de rechten voor de mens. Bij deze laatste instantie zijn in 2012 27 verzoeken ingediend om een zaak van mogelijk racisme binnen een arbeidsrelatie te beoordelen (College voor de rechten van de mens, 2013). Bij de ADV's zijn hierover in 2011 439 meldingen gedaan (Coenders et al., 2012). Op basis van de gegevens over 2012 die acht ADV's aanleverden, kunnen wij wat betreft de werkgerelateerde discriminatiezaken helaas niets zeggen over de discriminatiegrondslag (seksuele gerichtheid, sekse, ras, geloof, leeftijd en handicap); we weten dus niet welk deel van deze zaken uit 2012 discriminatie op grond van ras betrof.

Discriminatie van moslims en Roma/Sinti

Bij 154 van de incidenten die wij vonden in de politiegegevens is sprake van discriminatie van moslims. De aard van deze incidenten is gelijk aan de incidenten bij discriminatie op grond van ras. Bij een van de incidenten

bedreigde een autochtone man bijvoorbeeld zijn Somalische buurvrouw omdat zij een hoofddoek droeg. Zij moest van hem verhuizen omdat ze moslim is, anders zou hij haar vermoorden. Bij een ander incident wordt een Turkse werknemer door een collega als volgt beledigd: *'Kutmoslim, kutvolk, alle moslims zijn terroristen.'* Bij het MDI zijn in 2012 196 klachten van discriminatie van moslims op het internet bekend, waarvan er volgens het MDI 93 strafbaar zijn (MDI, 2013).

Een andere specifieke groep die regelmatig te maken krijgt met discriminatie zijn Roma/Sinti. Bij het MDI zijn in 2012 vijftien meldingen binnengekomen van discriminatie van Roma/Sinti op het internet. Ten opzichte van 2010 is dit een toename van vijf incidenten. Ook in de politiegegevens vinden we over het jaar 2012 enkele zaken van discriminatie van Roma/Sinti, namelijk tien incidenten.

Bekladdingen met racistische teksten en overige incidenten

Naast de hierboven beschreven geweldsincidenten en (gevoelens van) ongelijke behandeling vonden we in de steekproef bekladdingen met een racistische component. Ook lazen we enkele voorvallen van racisme waarbij geen autochtone Nederlanders betrokken waren.

In de steekproef vinden we acht incidenten van racistische bekladdingen. Dit waren bekladdingen op willekeurige plekken en niet op woningen van mensen of plekken met een allochtone achtergrond. Het motief van de bekladding is bij deze categorie incidenten vaak onduidelijk, omdat er vaak geen verdachte is. En zelfs als de verdachte bekend is, is in veel gevallen onduidelijk wat het motief van de bekladding is.

Naast racistische incidenten waarbij het slachtoffer een allochtone achtergrond heeft en de verdachten autochtone Nederlanders zijn, komt racisme voor tussen verschillende groepen allochtone Nederlanders. Een voorbeeld is een Surinaams gezin dat wordt bedreigd nadat de moeder heeft gezegd dat haar kinderen nooit mogen trouwen met Turken, Marokkanen of Antillianen. En een ander voorbeeld is een incident waarbij een Turkse vrouw bewust hardhandig tegen een Surinaamse of Antilliaanse vrouw op liep en haar begon te beledigen en dingen riep als *'het is jouw schuld ja, zwarte.'* Ten slotte is ook een incident bekend waarbij een dakloze man met de Letse nationaliteit een dakloze man uit Kameroen beledigt. Hij zei: *'Ik kom uit Europa, jij uit Afrika, wat moet je hier!'*

Er zijn ook autochtone Nederlanders die onderscheid maken tussen verschillende groepen allochtone Nederlanders. Zo lazen we een incident waarbij een man na een conflict met een Marokkaanse jongen het volgende zegt tegen de politie: *'Ik ben geen racist, want ik heb een Antilliaanse vrouw. Maar Marokkanen ben ik helemaal klaar mee.'*

Een relatief onbekend fenomeen is discriminatie van autochtone Nederlanders. In de BVH vinden we geen voorbeelden terug van dit soort

incidenten. Andere bronnen laten zien dat het wel voorkomt, maar in vergelijking met discriminatie van allochtone Nederlanders in heel beperkte mate. In 2009 ervoer bijvoorbeeld drie procent van de autochtone Nederlanders weleens discriminatie op grond van ras, ten opzichte van de helft van de Marokkanen en een derde van de Surinamers in Nederland (Boog, Dinsbach, Van Donselaar en Rodrigues, 2010). Bij het MDI hebben in 2012 autochtone Nederlanders 33 meldingen gedaan van discriminatie op het internet op grond van ras (MDI, 2013).

5.3 Verdachten

De gemiddelde leeftijd van de verdachten van de incidenten met een racistisch karakter die in de BVH zijn gevonden, was in 2012 31,9 jaar. Dit is een iets hogere gemiddelde leeftijd dan in 2011. Net als in 2010 en 2011 zijn er meer mannen dan vrouwen als verdachte betrokken bij incidenten met een racistisch karakter (zie tabel 20).

Tabel 20 Achtergrondkenmerken verdachten racistische incidenten 2010-2012

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011	2012	Percentage 2012
Man	516	85%	503	85%	1050	87%
Vrouw	94	15%	98	15%	151	13%
0-14 jaar	54	9%	35	6%	82	7%
15-19 jaar	124	21%	129	22%	185	16%
20-24 jaar	76	13%	84	14%	182	15%
25-29 jaar	70	12%	78	13%	165	14%
30-34 jaar	53	9%	60	10%	112	10%
35-39 jaar	58	10%	51	9%	106	9%
40-44 jaar	61	10%	54	9%	120	10%
45-49 jaar	40	7%	31	5%	83	7%
50-54 jaar	24	4%	30	5%	64	5%
55 jaar en ouder	40	7%	35	6%	86	7%
Gemiddelde leeftijd	30.6		30.4		31.9	

5.4 Conclusie

In 2012 zien we een duidelijke stijging van het aantal racistische incidenten bij de politie. Incidenten met een racistisch karakter komen met afstand het meest voor in de regio Amsterdam-Amstelland.

Belediging, geweld en bedreiging zijn de incidentcodes van de politie die het meest voorkomen bij deze incidenten. Wanneer we op basis van lezing van de incidenten een nadere typering maken, zien we vooral racistisch geweld, ongelijke behandeling, schelden en bekladdingen.

Racisme speelt het meest tussen de autochtone Nederlandse bevolking en personen met een andere etnische herkomst (zowel Nederlanders als niet-Nederlanders), waarbij de autochtone Nederlanders zich racistisch uitlaten of gedragen tegenover de anderen (waaronder ook politieambtenaren van andere etnische herkomst). In slechts een heel enkel geval voelen autochtone Nederlanders zich gediscrimineerd op grond van ras. We zien ook een sterke stijging van het aantal verdachten van racistische incidenten, twee keer zoveel als in 2010 en 2011.

6 *Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld*

(Willem Wagenaar)

In dit hoofdstuk zal aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van het extreemrechtse veld in 2012. Dit gebeurt in een longitudinale context, waarbij de beschreven ontwikkeling in de onderzoeksperiode steeds binnen het kader van een langere ontwikkeling zal worden geplaatst.

We besteden achtereenvolgens aandacht aan vragen rond de definitie en afbakening van het begrip ‘extreemrechts’. Vervolgens geven we een overzicht van ontwikkelingen binnen de Nederlandse extreemrechtse formaties in de onderzoeksperiode 2010-2011. Aan bod komen organisatorische ontwikkelingen, geweldloze en gewelddadige activiteiten en de verschillende vormen van respons op het verschijnsel. Tot slot komen we tot een afronding, waarin de stand van zaken wordt opgemaakt.

6.1 *Kader: afbakening en definitie*

m tot een bespreking van het fenomeen rechts-extremisme in Nederland te komen, is het vanzelfsprekend van belang om het begrip ‘rechts-extremisme’ af te bakenen en te definiëren. Wanneer is een formatie als extreemrechts te bestempelen en wanneer niet?

Deze vraag is decennialang vooral een onderwerp van discussie geweest binnen academische kringen, en minder in het maatschappelijk debat. In Nederland veranderde dit en kwam dit debat in een stroomversnelling met de politieke successen van de partijen van Pim Fortuyn en Geert Wilders. De vraag werd gesteld of deze groeperingen al of niet als ‘extreemrechts’ moesten worden betiteld. De discussie over deze vraag was van belang om te komen tot onderscheidende kenmerken van het rechts-extremisme ten opzichte van andere politieke richtingen.

Welke criteria zijn geldig om te bepalen of een groepering is te kwalificeren als extreemrechts, welke definities en maatstaven liggen hieraan ten grondslag? Een poging om tot een operationele meetlat te komen waarop het extreemrechtse gehalte viel te bepalen, kwam vanuit het project *Monitor Racisme & Extremisme* (Van Donselaar & Rodrigues, 2002, p. 59-88; Van Donselaar & Rodrigues, 2008, p. 169-198). Deze meetlat werd door Van Donselaar verder geëxploreerd in een rapportage over de stand van

polarisatie en radicalisering in Nederland (Moors, 2009). Hiermee werd een degelijke poging gedaan maatstaven te bepalen voor het vaststellen van een extreemrechts gehalte van een formatie. Deze maatstaven waren het uitgangspunt voor de in het rapport gebruikte definitie van rechts-extremisme. Voor de onderliggende rapportage nemen wij deze definitie over.

Extreemrechtse/rechts-radicalen formaties hebben een meer of minder uitgesproken ideologie die wordt gekenmerkt door (varianten van) oriëntatie op het 'eigene', (varianten van) afkeer van het 'vreemde', van politieke tegenstanders, en door een hang naar het autoritaire. Doordat extreemrechtse formaties, naarmate zij meer in de openheid treden, maatschappelijke weerstanden oproepen die tot conflicten (en repressieve reacties) kunnen leiden, zijn de leiders van deze formaties geneigd delen van hun ideologie te verhullen dan wel achterwege te laten. Omdat een formatie in ideologisch opzicht vage contouren kan hebben, kunnen naast ideologie ook sociale genealogie (afstamming van één of meer eerdere extreemrechtse formaties) en de magneetfunctie (op radicale rechts-extremisten uitgeoefende aantrekkingskracht) als indicatoren dienen.

Met deze definitie stopte het debat niet - integendeel. Want naast deze definitie was er een behoefte om modernere extreemrechtse partijen, die zich meer richten op thema's als moslims en immigratie, te onderscheiden van klassieke neonazi's, voor wie het denken in verschillende rassen en antisemitisme in de kern van de ideologie zit. Van Donselaar maakte daartoe een onderscheid in het extreemrechtse veld tussen 'klassiek extreemrechts' - meestal neonazi's - en 'nieuw rechts-radicaal' voor modernere extreemrechtse formaties, waaronder de PVV (Moors, 2009, p. 15-16). Wij nemen dat onderscheid over en richten ons in dit hoofdstuk voornamelijk op klassiek extreemrechtse formaties.

6.2 *Klassiek extreemrechtse formaties*

In het navolgende komen alle klassiek extreemrechtse organisaties die in 2012 actief waren in Nederland kort aan de orde. We maken daarbij onderscheid tussen identitaire formaties, die zich vooral beroepen op een Nederlandse identiteit, en neonazi's, die zich meer richten op de oude idealen van het Derde Rijk. De paragraaf wordt afgesloten met een beredeneerde schatting van het aantal leden van genoemde formaties.

Identitaire Formaties

Identitaire formaties kenmerken zich doordat zij zich primair richten op het Nederlands taalgebied en de eigenheid van het Nederlandse volk. Twee voorbeelden hiervan zijn de 'Heel-Nederlandse actiegroep' Voorpost en het nieuwe groepje Zwart Front.

Voorpost streeft al sinds de jaren zeventig naar eenwording van Nederlandstalige gebieden in Nederland, België en Frankrijk. Dat combineert de groep met een extreemrechtse ideologie. Voorpost manifesteerde zich in de onderzoeksperiode voornamelijk met kleinschalige acties die sterk op provocatie en media-aandacht waren gericht. Zo werd bijvoorbeeld met leuzen, spandoeken en rookbommen geprotesteerd bij de onthulling van een beeld voor Nelson Mandela. Ook sloten Voorpost-activisten op een ander moment een protestkamp van vluchtelingen in Amsterdam met behulp van een kettingslot.

Na een aantal jaren van stabiele aanhang en een goed functionerend netwerk van activisten via zogenaamde 'stamtafels' (maandelijkse regionale bijeenkomsten) is in 2012 het potentieel van Voorpost afgenomen. Het aantal activisten daalde, een aantal stamtafels stopte en aan het eind van het jaar splitste een belangrijke groep activisten zich van Voorpost af. Deze groep ging zelfstandig verder onder de naam 'Identitair Verzet'.

Eind 2012 werd een nieuw identitair groepje opgericht door een jongeman in de regio Nijmegen: Zwart Front. Dit groepje tieners en jonge twintigers baseert zich op verschillende vooroorlogse fascistische denkers. Binnen de onderzoeksperiode was deze groep vooral actief op internet.

Anti-Jihadisten

In haar laatste jaarverslag maakt de AIVD (AIVD, 2013) voor de eerste maal melding van 'anti-islami(s)tisch' activisme. Met deze categorie wordt bedoeld op groepen activisten die zich al sinds enkele jaren voornamelijk tegen moslims en linkse politiek verzetten. Deze nieuwe interesse van de veiligheidsdienst moet begrepen worden in het kader van de aanslag en massamoord van de Noor Anders Breivik in 2011 en de poging van een Poolse Breivik-aanhanger om in november 2012 een bom te plaatsen bij het Poolse parlement.

Wat die internationale gebeurtenissen kunnen zeggen over de Nederlandse situatie is moeilijk vast te stellen. De AIVD veronderstelt dat de dreiging uit die hoek momenteel niet groot is. Tegelijkertijd is zowel door onderzoekers, als door critici, als door sympathisanten van deze anti-islamitische activisten gewezen op de opvallende overeenkomsten tussen de ideeën van deze anti-Jihadisten en de ideeën van Anders Breivik. Verscheidene keren werd geconstateerd dat er op ideologisch vlak nauwelijks verschillen zijn, en dat het enige onderscheid erin bestaat dat Breivik tot een terreurdaad kwam en zij niet.

Neonazi-formaties

Neonazistische formaties richten zich primair op het herstel van een Groot-Germaans Rijk, in de traditie van het Derde Rijk uit de periode 1933-1945.

De Nederlandse Volks-Unie (NVU) is de enige neonazistische politieke partij in Nederland die aan verkiezingen deelneemt. De NVU heeft vanaf de

oprichting in 1971 een stormachtig bestaan gekend, maar is nooit uit de politieke marge gekomen. Was de partij tot aan het begin van het nieuwe millennium openlijk neonazistisch, inmiddels is dat enigszins veranderd. Na enkele confrontaties met het strafrecht is er de huidige partijvoorzitter veel aan gelegen om binnen de marges van de wet te blijven. Voor de buitenwereld wordt daarom gezwegen over de neonazistische oriëntatie. De NVU noemt zichzelf ‘volksnationalistisch’, maar is achter de schermen nog steeds duidelijk nazistisch georiënteerd.²¹

Sinds de NVU er in 2001 in slaagde om via de bestuursrechter het recht om te demonstreren veilig te stellen, richt de partij zich vooral op het organiseren van demonstraties. Wat opviel in de onderzoeksperiode was echter dat de omvang van deze manifestaties sterk is afgenomen in vergelijking met de voorgaande jaren. De demonstraties van de NVU trekken momenteel gemiddeld nog maar twintig aanhangers. Dit is een gevolg van twisten tussen de NVU-leiding en verschillende andere neonazi-groepen (zie de volgende paragraaf), waardoor de NVU alleen nog maar de eigen aanhang kan mobiliseren. De enige verkiezingen van betekenis in 2012 waren de parlementsverkiezingen. Noch de NVU noch enige andere klassiek extreemrechtse formatie heeft daaraan deelgenomen.

Neonazistische actiegroepen

Naast de NVU zijn er nog verschillende neonazistische actiegroepen actief. Deze groepen zijn vaak zeer extreem, potentieel gewelddadig, maar tegelijkertijd beperkt in omvang. Zij hebben in tegenstelling tot de NVU geen electorale pretenties.

Blood & Honour is een van oorsprong Engelse neonazi-formatie die zich primair richt op extreemrechtse skinheads. De organisatie is ontstaan in de jaren tachtig en intussen hebben zich in veel westerse landen afdelingen (‘divisions’) gevestigd - zo ook in Nederland. Zowel internationaal als nationaal kenmerkt Blood & Honour zich door een sterk versplinterde organisatie die vaak in staat van grote onderlinge onenigheid verkeren.

In Nederland zijn verschillende divisies (Noordland, Zuidland, Oostland en Westland) actief. Zij organiseren vooral sociale bijeenkomsten zoals barbecues, filmavonden, gezamenlijk concertbezoek en kroegavonden. Kleine groepen Blood & Honour-leden lopen periodiek mee met neonazistische demonstraties in Duitsland. Ook bezoeken zij gezamenlijk neonazistische rockconcerten in verschillende Europese landen. In de regel zijn Blood & Honour-groepen ook verantwoordelijk voor het organiseren van extreemrechtse rockconcerten. In Nederland gebeurde dat echter binnen de onderzoeksperiode niet. Wel

---

21 Een duidelijk voorbeeld daarvan is een aantal video's op de website van de NVU met toespraken van partijleider Kusters. Hij roept daar onder andere op om Duitsland te bevrijden van de zionisten en liberalen die het land bezetten en om Polen te bezetten om Groot-Duitsland te herstellen. Zie <http://www.nvu.info/videos.html> (18.1.2013).

verleende één Nederlandse extreemrechtse activist ondersteuning aan buitenlandse organisatoren van neonazi-concerten. Zo verzorgde hij tot tweemaal toe een Nederlandse concertlocatie voor een extreemrechtse Duitse band, waarvan het concert in eigen land verboden was.

Naast deze Blood & Honour-divisies zijn er in Nederland nog twee afsplitsingen actief: Combat 18 en Ulfhednar. Beide groepen bestonden in 2012 nog wel, maar vertoonden nauwelijks publiek zichtbare activiteiten.

Behalve Blood & Honour zijn er nog enkele andere neonazistische actie-groepen actief: Autonoom Nationaal Socialistisch Nederland (ANS), Nationale Socialistische Aktie (NSA), Antikapitalistisch Netwerk (ACN/AKN), Netwerk Nationale Socialisten (NNS) en Nationale Sozialisten Niederlande (NSN). Wat al deze groepen gemeen hebben is hun beperkte omvang. Zij bestaan allemaal uit slechts enkele personen. Verder hadden al deze groepjes in het recente verleden nauwe banden met de NVU. Maar die banden zijn aan het begin van 2012 allemaal verbroken, vooral als gevolg van persoonlijke ruzies.

Op ideologisch vlak verschillen deze organisaties niet veel. Maar zoals bij veel radicale groepen kunnen kleine verschillen van inzicht grote consequenties hebben. Het ACN/AKN en NNS stammen uit een sterke antisemitische en nazistische traditie, maar leggen daarbinnen de nadruk op de belangen van 'de arbeidersklasse'. Zij zoeken daarom geregeld aansluiting bij linkse demonstraties. De overige organisaties begeven zich meer op klassieke extreemrechtse thema's. In de praktijk manifesteren deze groepen zich voornamelijk bij buitenlandse neonazi-demonstraties.

Aanhang van extreemrechtse formaties en extreemrechtse manifestaties

De ledenaantallen of aantallen aanhangers van extreemrechtse formaties zijn onbekend. De organisaties maken geen ledentallen bekend en er is geen andere manier beschikbaar om dergelijke informatie te vergaren. Er is echter op basis van aantallen zichtbare activisten wel een beredeneerde schatting te maken van de hoeveelheid actieve leden. Het gaat dan om leden of aanhangers die deelnemen aan publieke acties of andere activiteiten van een organisatie.

We zien in 2012 een stabilisering van het aantal extreemrechtse activisten na een aantal jaren van daling van aantallen aanhangers. Wel is het beeld van deze aanhang enigszins veranderd. In het eerste decennium van deze eeuw profiteerden extreemrechtse organisaties van aanwas uit kringen van gabbers. Gabbers of Lonsdale-jongeren vormden een populaire jeugdstijl waarin nationalistische sentimenten populair waren. Voor een deel van deze jongeren was een overstap naar extreemrechtse formaties daardoor een gemakkelijke of vanzelfsprekende keuze (Donselaar, 2005). Rond 2007 werd deze jeugdstijl snel minder populair. Daardoor droogde deze bron van jonge nieuwe activisten op. Door gebrek aan jonge nieuwe aanwas en het afhaken van anderen, bestaat inmiddels een relatief groter deel van deze extreemrechtse formaties

uit personen die al langer of in een aantal gevallen al heel lang actief zijn in deze kringen. Daardoor is de gemiddelde leeftijd de afgelopen jaren flink opgelopen. Het beeld van extreemrechts waarbij veelal jongeren onder begeleiding van enkele oude getrouwen actief zijn verdient daarom bijstelling. Het gaat inmiddels in veel gevallen om groepen oude getrouwen zonder geïnteresseerde jongeren.

Deze aanhang is min of meer verspreid over heel Nederland, al zijn er in een aantal gevallen wel regionale concentraties. Dat heeft vaak te maken met vriendengroepen die betrokken raken bij een groep. Zo kent de NVU wat meer aanhang in Oost-Gelderland, waar de partijleiding zetelt. Voorpost kent veel aanhang in de regio Rijnmond en Blood & Honour heeft wat grotere aanhang rond Alkmaar en Winschoten.

Tabel 21 Geschatte aantallen actieve leden extreemrechtse formaties

	2010	2011	2012
Voorpost en zusterorganisaties	60	15	15
NVU	30	20	25
Blood & Honour-netwerk	50	50	40
Overige neonazi's (ACN/AKN - NSN - ANS - NSA - NNS - NSN)	15	5	15
Zwart Front	-	-	5
TOTAAL	155	90	100

6.3 *Extreemrechtse publieke manifestaties*

Manifestaties van extreemrechts in het publieke domein zijn te onderscheiden in geweldloze en gewelddadige manifestaties. Bij geweldloze manifestaties moeten we denken aan demonstraties, publieke protestbijeenkomsten of bijvoorbeeld het uitdelen van pamfletten op straat. Bij gewelddadige manifestaties gaat het om zaken als mishandeling, vernieling en bedreiging. Daartussen zit een grijs gebied van moeilijker categoriseerbare acties, zoals het illegaal plakken of bekladden, uitschelden of meedragen van beledigende en strafbare leuzen of symbolen. In deze rapportage hanteren wij een duidelijk afgebakend aantal categorieën van geweldsvormen: doelbekladdingen, bedreigingen, bommeldingen, confrontaties, vernielingen, brandstichtingen, mishandelingen, bomaanslagen en doodslag. Alle extreemrechtse manifestaties die niet onder deze categorieën zijn te rangschikken, scharen wij onder de term 'geweldloze manifestaties'.

Geweldloze manifestaties

De bekendste vorm van geweldloze politieke manifestatie is de demonstratie. Deze paragraaf zal zich tot die manifestatievorm beperken.

Anders dan voorgaande decennia worden extreemrechtse demonstraties tegenwoordig zelden meer getroffen door een formeel verbod of door andere beperkingen van de kant van de overheid. Een enkele keer komt het nog tot protesten van antifascistische tegenstanders. Maar ook die nemen zienderogen af. Datzelfde geldt overigens voor het aantal extreemrechtse demonstraties. In 2012 vonden er maar vijf plaats, het laagste aantal sinds 2002.

Wat verder opvalt is dat de omvang van deze demonstraties erg beperkt is geworden. Gebeurde het tot 2011 nog dat er extreemrechtse demonstraties plaatsvonden met rond de honderd deelnemers, in 2012 lag dat aantal gemiddeld rond de twintig deelnemers.

Tabel 22 Aantal extreemrechtse demonstraties in Nederland (2005-2011)

2007	2008	2009	2010	2011	2012
12	29	31	19	12	5

Naast deze demonstraties in Nederland namen groepen Nederlandse rechts-extremisten ook deel aan extreemrechtse demonstraties in het buitenland. In Duitsland ging het in veel gevallen om deelname aan demonstraties met een nationaalsocialistisch karakter. De deelname in Duitsland is al jaren opvallend constant en opvallend hoog, wanneer je dat vergelijkt met extreemrechtse activiteiten in Nederland. Wanneer Nederlandse rechts-extremisten aanwezig zijn op Duitse demonstraties zijn zij veruit in de minderheid. Het gaat hier meestal om demonstraties waaraan honderden tot enkele duizenden personen deelnemen, waaronder een handvol Nederlanders. Gesprekken met uitgetreden rechts-extremisten leren dat deelname aan die demonstraties in grote lijnen twee doelen dient. Enerzijds willen de deelnemers zo internationale contacten opdoen. Anderzijds worden de demonstraties in Duitsland door de Nederlandse demonstranten bijzonder gewaardeerd, vanwege de voor Nederlandse begrippen grote aantallen deelnemers, maar ook door de vaak gewelddadige confrontaties met de politie en politieke tegenstanders. Ook in 2012 werden met enige regelmaat demonstraties in Duitsland bezocht (zie tabel 23).

Tabel 23 Aantal keren dat Nederlandse rechts-extremisten Duitse demonstraties per jaar bezochten (2006-2012)

2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
7	6	9	14	13	10	16

Naast Duitsland worden ook in andere landen extreemrechtse demonstraties bezocht. Dat gebeurt echter minder vaak en ook minder consequent dan in Duitsland en deze lenen zich daarom minder goed voor een jaarlijkse vergelijking. In 2012 bezochten Nederlandse rechtsextremisten in vier gevallen demonstraties in Vlaanderen en één keer in respectievelijk Frankrijk, Hongarije en Polen.

6.4 *Extreemrechts geweld*

Hoofdstuk 2 van dit rapport beschrijft hoe de data voor deze rapportage zijn verzameld. In dit hoofdstuk wordt specifiek gekeken naar geweld met een extreemrechtse motivatie. Voor het samenstellen van dit overzicht is gebruikgemaakt van data uit verscheidene bronnen. Een belangrijk deel is gevonden in de politieregistraties. Verder is gebruikgemaakt van data van de Onderzoeksgroep Kafka en de eigen dataverzameling uit open bronnen. Daarnaast is kennisgenomen van publicaties van anderen, zoals jaarverslagen van het CIDI, MDI en LECD en zijn relevante data overgenomen. De data van al deze bronnen zijn vergeleken en doublures zijn verwijderd. Het selecteren, kwalificeren en coderen hebben wij zelf ter hand genomen en is niet gebeurd door de dataleveranciers.

Onder extreemrechts geweld verstaan wij geweld dat niet alleen een racistische of politieke richting kent (tegen buitenlanders of linkse politici bijvoorbeeld), maar waarbij ook sprake is van een beredeneerd vermoeden van een extreemrechtse motivatie van de dader(s). Daarbij moet wel vermeld worden dat in de meeste gevallen de precieze motivatie niet bekend is. Daders zelf blijven bijvoorbeeld buiten beeld, ontkennen schuldig te zijn of ontkennen een politiek motief te hebben gehad. Daarom zal bij deze incidenten vaak uit de context moeten worden afgeleid of het gaat om extreemrechtse betrokkenheid. Het schatten van een extreemrechts gehalte van een incident kan op verschillende manieren gebeuren. Wij hebben ons gericht op concrete aanwijzingen. Bij twijfel is een incident niet meegeteld.

Dat levert uiteindelijk voor 2013 dertien geweldsincidenten op met een extreemrechtse achtergrond. In tabel 24 is dit aantal uitgesplitst in verschillende geweldscategorieën en vergeleken met de gegevens van voorgaande jaren.

Tabel 24 Racistisch en extreemrechts geweld, naar categorie 2008-2012

Categorie	2008	2009	2010	2011	2012
Doelbekladding*	-	-	1	3	1
Bedreiging	-	-	10	8	8
Bommelding	-	-	0	0	0
Confrontatie	-	-	6	3	2
Vernieling	-	-	5	0	1
Brandstichting	-	-	0	1	0
Mishandeling	-	-	9	3	2
Bomaanslag	-	-	0	0	0
Doodslag	-	-	0	0	0
Totaal	(54)	(34)	31	18	13

* Om onderscheid te kunnen maken tussen zeer veel voorkomende, maar niet doelgerichte bekladdingen en kladacties die zich op specifieke personen of objecten richten, tellen wij alleen zogenaamde doelbekladdingen. Dit zijn bekladdingen die zijn aangebracht op een specifieke plaats die een relatie heeft met de boodschap: een hakenkruis op een synagoge, een racistische leuze op een moskee of een voordeur van een allochtoon gezin bijvoorbeeld.

Wat opvalt aan dit overzicht, is dat de daling van het aantal incidenten, die sinds 2008 bij voortduring zichtbaar was, zich ook over 2012 heeft voortgezet. Naar de oorzaak van deze daling hebben wij geen specifiek onderzoek gedaan. De voorgaande jaren veronderstelden wij dat er een samenhang kon bestaan tussen de tegelijkertijd gesignaleerde afname van de actieve aanhang van extreemrechtse formaties. Nu we eerder in deze paragraaf schreven dat er dit jaar voor het eerst sinds jaren een stabilisering is van de actieve aanhang van extreemrechtse formaties, vervalt deze aanname als mogelijke verklaring. Maar tegelijkertijd zien wij wel dat hetzelfde aantal actieve aanhangers van extreemrechtse formaties verder versplinterd is over een groter aantal organisaties, die bovendien steeds meer onderlinge vijandschap vertonen. Een mogelijke verklaring zou dus kunnen zijn dat deze versplintering een teruggang aan slagkracht als gevolg heeft. Dat zou zowel de afname van het aantal geweldsincidenten als de afname van het aantal demonstraties kunnen verklaren.

Wat verder opvalt is dat van de dertien incidenten er acht bedreigingen zijn. Het gaat hier in de helft van de gevallen om bedreigingen aan het adres van critici van de PVV of Geert Wilders. In de zomer van 2012 werd één van die bedreigers veroordeeld. Hij had een Kamerlid van GroenLinks via internet bedreigd, nadat het Kamerlid kritiek op de PVV had geleverd. De rechter legde hem 120 uur werkstraf op.

6.5 *Overheidsrespons*

De overheidsrespons op rechts-extremisme is in drie categorieën onder te verdelen: bestuurlijke, strafrechtelijke en curatieve respons. Met bestuurlijke respons bedoelen wij de formele reacties met een beperkend of repressief karakter door overheidsorganen. Te denken valt aan het preventief verbieden van extreemrechtse acties of het uitvoeren van noodbevelen.

Strafrechtelijke respons vindt enerzijds plaats bij het overtreden van de diverse strafrechtelijke discriminatieartikelen, maar heeft anderzijds vaak betrekking op commune delicten met een extremistische achtergrond. Met curatieve respons bedoelen wij de initiatieven waarmee geprobeerd wordt op andere dan repressieve manieren iets te doen aan rechts-extremisme. Primair moet daarbij gedacht worden aan educatieve projecten en projecten die tot doel hebben radicalisering van individuen te voorkomen of radicalen te 'deradicaliseren'.

Bestuurlijke respons

Het preventief verbieden van extreemrechtse bijeenkomsten of demonstraties is een ingewikkelde zaak, in de meeste gevallen zelfs onmogelijk. Het grondwettelijk recht op vergadering en betoging kent een limitatieve opsomming van verbodsgronden. Daardoor is het in geen geval mogelijk om op inhoudelijke gronden (vanwege de uit te dragen boodschap) tot een preventief verbod over te gaan. In het verleden werd een preventief verbod wel gerechtvaardigd met een beroep op de ernstige bedreiging van de openbare orde.

Extreemrechtse activisten zouden zulke ernstige bezwaren oproepen dat ontmoetingen tussen protesterende tegenstanders en extreemrechtse activisten zouden kunnen leiden tot niet te beteugelen aantastingen van die openbare orde. Sinds 2001 is een demonstratieverbod op basis van deze argumentatie steeds ongedaan gemaakt na een beroep op de bestuursrechter. Demonstratievrijheid voor extreemrechtse formaties is sindsdien een feit en wordt zelden nog getroffen door een verbod. Een enkele keer probeert, bij uitzondering, een lokaal bestuur in te grijpen.

In 2012 werd een eerdere poging van een burgemeester om tot een verbod te komen afgekeurd. Tijdens een feestelijke bijeenkomst van Blood & Honour was de lokale overheid door de veiligheidsdiensten gewaarschuwd voor mogelijke confrontaties. Via een noodbevel had de burgemeester de bijeenkomst daarop verboden en de deelnemers werd opgedragen zich te verwijderen. Deelnemers die weigerden te vertrekken werden gearresteerd. Eén van deze arrestanten legde zich daar niet bij neer en werd strafrechtelijk vervolgd. De rechtbank sprak hem echter vrij. Het inzetten van het noodbevel werd een te zwaar middel geacht.

Strafrechtelijke respons

Extreemrechts kan op drie manieren met het strafrecht te maken krijgen. Om te beginnen wanneer zij de discriminatieartikelen van het Wetboek van Strafrecht overtreden. Een tweede mogelijkheid is wanneer zij met een politiek of racistisch motief commune delicten begaan. Een derde manier is wanneer de strafwet wordt overtreden zonder politieke context, bijvoorbeeld door het plegen van een winkeldiefstal. Het zal duidelijk zijn dat wij in dit hoofdstuk niet ingaan op die laatste categorie.

De meeste relevante strafzaken in 2012 hadden betrekking op extreemrechtse symboliek. In 2011 had het Gerechtshof in Den Haag in een principezaak geoordeeld dat een combinatie van extreemrechtse symbolen op de jas van een rechtsextremist, die op weg was naar een extreemrechtse bijeenkomst, in die context een strafbare racistische groepsbelediging opleverde. In een enigszins vergelijkbare zaak werd in 2012 een rechts-extremist door het Hof in Den Haag vrijgesproken. Hij was gearresteerd wegens het dragen van een Keltisch Kruis op zijn kleding bij een extreemrechtse demonstratie. Het Hof kwam tot de conclusie dat het vereiste van opzet bij de belediging in deze zaak ontbrak. Een verdere toelichting is in het vonnis niet gegeven, maar mogelijk ligt het verschil hier in het aantal gedragen symbolen.

Een andere symboliek-zaak betrof een winkelier die replica's van Duitse officiersmessen te koop aanbood, waarop hakenkruisen stonden afgebeeld. In dergelijke zaken is in de loop der jaren zeer verschillend geoordeeld. Wanneer er prudent met dergelijke handel wordt omgegaan en het niet in een politieke maar in een historische of verzamelaarscontext wordt verhandeld, leiden dergelijke zaken meestal tot een sepot of vrijspraak. In deze zaak werd echter anders geoordeeld. De rechter concludeerde dat het hier een strafbare belediging van het Joodse volk betrof en veroordeelde de winkelier tot 500 euro boete.

In een andere strafzaak, rond een importeur van replicamessen met hakenkruisen en SS-tekens, werd anders geoordeeld. De messen waren geen aanleiding hem verder te vervolgen en het Openbaar Ministerie (OM) seponneerde zijn zaak. Het OM weigerde de messen echter terug te geven, omdat het hier messen betrof die een strafbare belediging bevatten. Het Gerechtshof Arnhem oordeelde dat het OM de messen rechtmatig aan het verkeer onttrokken had. De importeur kreeg zijn spullen niet terug.

Na jaren van daling is het aantal rechtsextremisten dat voor discriminatiedelicten werd vervolgd in 2012 voor het eerst licht gestegen: van 3 procent naar 4 procent. Maar dat lijkt vooral het gevolg van een strafzaak tegen vier deelnemers aan een NVU-demonstratie (LECD, 2013).

Tabel 25 - Instroom discriminatiefeiten: extreemrechtse verdachte in percentages

Jaar	2008	2009	2010	2011	2012
Percentage	10%	8%	6%	3%	4%

Bron: LECD (2013)

Curatieve respons

In reactie op de grote maatschappelijke onrust na de moord op Theo van Gogh in 2004 stelde de overheid het *Actieplan polarisatie en radicalisering (2007-2011)* op. Dat plan stond een decentrale inrichting voor van signalering en aanpak van radicalisering en polarisatie. De gemeenten werden primair verantwoordelijk gemaakt voor de uitvoering van dit beleid. Dit actieplan kreeg voor vijf jaar financiering stopte daarna. Ondanks de positieve evaluatie van een aantal projecten, waaronder één project dat zich richtte op extreemrechtse radicalisering, is er - voor zover wij hebben kunnen waarnemen - na deze periode een einde gekomen aan alle projecten die een curatieve respons op rechts-extremisme voorstonden.

College voor de Rechten van de Mens

Een recente ontwikkeling is het beroep dat verschillende rechtsextremisten deden op het College voor de Rechten van de Mens (CRM). Bij dit College kan geklaagd worden op grond van discriminerende behandeling. Naast discriminatiegronden als etniciteit of seksuele voorkeur, kan een oordeel gevraagd worden over ongelijke behandeling op basis van politieke voorkeur. Een dergelijk verzoek is binnen de onderzoeksperiode door enkele rechtsextremisten gedaan.

Zo was een bekende rechtsextremist geweigerd als lid van FNV Bondgenoten vanwege zijn lidmaatschap van twee extreemrechtse formaties. De Commissie Gelijke Behandeling (CGB) oordeelde dat dat niet kon. Het ging hier om een verboden vorm van onderscheid maken. Een andere bekende rechtsextremist werd afgewezen bij een sollicitatie, waarbij nadrukkelijk verwezen werd naar zijn politieke oriëntatie. Ook dit beoordeelde de CGB als ongeoorloofd onderscheid. Een derde man was als spreker op een demonstratie van de neonazistische NVU op internet te zien geweest. Hij werkte als schoonmaker op een school en werd vanwege deze politieke activiteiten gepest door leerlingen. Zijn werkgever plaatste hem vervolgens over naar een andere locatie. Omdat de werkgever de overplaatsing motiveerde met een beroep op zijn politieke overtuiging, wees de CRM deze overplaatsing ook af als onrechtmatig.

6.6 *Conclusie*

Op basis van de verzamelde kwantitatieve gegevens over extreemrechtse formaties in Nederland in 2012 kunnen we stellen dat de klassiek extreemrechtse formaties binnen deze onderzoeksperiode in zowel omvang als slagkracht een dieptepunt hebben bereikt. De actieve aanhang van deze formaties is weliswaar in 2012, na een voortdurende jarenlange daling, op hetzelfde lage niveau gebleven als in 2011. Maar deze aanhang is wel verder versplinterd. Ook werkten verschillende groepjes onderling minder samen. Het aantal geweldloze en gewelddadige manifestaties is eveneens verder afgenomen in aantal. Deze constatering is in lijn met de stelling van de AIVD dat de dreiging van extreemrechtse groepen 'gering en zelfs nagenoeg verdwenen' is (AIVD, 2013).

Ook bij de overheidsrespons op zich manifesterend rechts-extremisme lijkt sprake van afnemende belangstelling. Er wordt in bestuurlijk opzicht niet meer gereageerd op extreemrechtse manifestaties, anders dan in het beperken van potentiële problemen met de openbare orde. In curatief opzicht zijn geen lopende projecten meer bekend. En de strafrechtsketen lijkt zich vooralsnog te beperken tot vragen rond het al dan niet verbieden van extreemrechtse symboliek. Deze terughoudendheid lijkt samen te hangen met de afname van de omvang van de klassiek extreemrechtse problematiek.

7 *Antisemitisch en racistisch schelden*

In dit hoofdstuk bespreken we de incidenten waarbij sprake is van antisemitisch schelden (paragraaf 7.1) of van racistisch schelden (paragraaf 7.2). Voor beide incidenten presenteren we allereerst de absolute aantallen en relatieve aantallen (aantal incidenten per 1000 inwoners van 12 jaar of ouder) per regio. Vervolgens bespreken we de aard van de incidenten. Dit doen we aan de hand van de incidentcodes en op basis van een inhoudsanalyse van een steekproef van de incidenten. Ten slotte schetsen we voor antisemitisch schelden en voor racistisch schelden een beeld van de verdachten.

7.1 *Antisemitisch schelden*

In tabel 26 zien we dat het aantal antisemitische scheldincidenten dat wij over 2012 in de BVH vonden licht is afgenomen ten opzichte van 2011. Interessant is dat het aantal ook daalde tussen 2010 en 2011. De daling is in beide jaren grotendeels te verklaren doordat het aantal antisemitische scheldincidenten sterk afnam in de regio Rotterdam-Rijnmond. Er is geen duidelijke verklaring voor deze afname.

Ook bij het CIDI zijn antisemitische scheldincidenten bekend. Zij rapporteren eveneens een afname, namelijk van 28 incidenten in 2011 naar 14 incidenten in 2012 (CIDI, 2013). Het aantal antisemitische scheldincidenten waar het CIDI over rapporteert, is veel lager dan het aantal incidenten dat wij vinden in de BVH. Dit is te verklaren doordat wij in deze paragraaf ook antisemitische beledigingen jegens niet-Joden presenteren. De antisemitische beledigingen jegens Joden zijn beschreven in hoofdstuk 4.

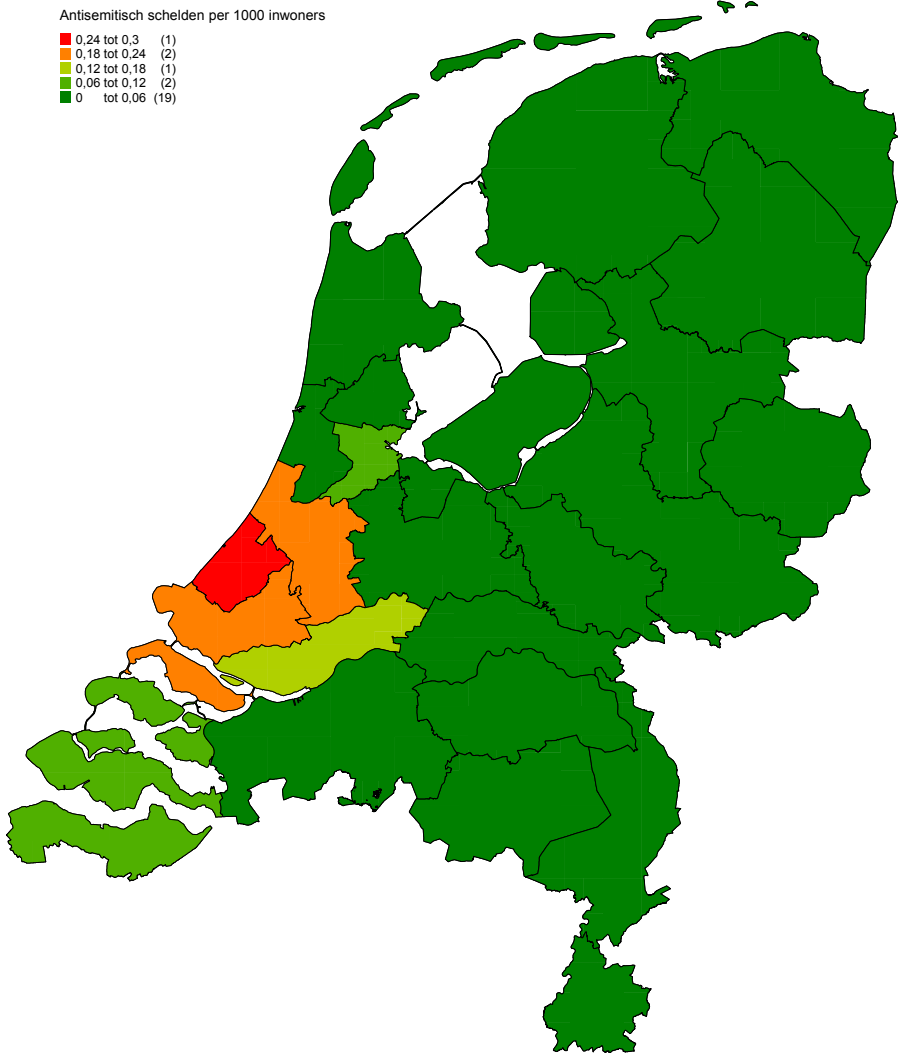
Tabel 26 Aantal antisemitische scheldincidenten per politieregio 2010-2012

Politieregio	2010	2011	2012
01 Groningen	12	22	13
02 Friesland	21	9	12
03 Drenthe	22	8	11
04 IJsselland	13	4	4
05 Twente	0	10	4
06 Noord- en Oost-Gelderland	16	22	21
07 Gelderland-Midden	16	14	13

Politieregio	2010	2011	2012
08 Gelderland-Zuid	13	10	5
09 Utrecht	41	58	49
10 Noord-Holland-Noord	18	27	26
11 Zaanstreek-Waterland	9	13	8
12 Kennemerland	27	27	21
13 Amsterdam-Amstelland	61	87	55
14 Gooi en Vechtstreek	5	8	9
15 Haaglanden	282	253	220
16 Hollands-Midden	105	87	101
17 Rotterdam-Rijnmond	327	256	196
18 Zuid-Holland-Zuid	47	40	57
19 Zeeland	15	23	16
20 Midden- en West-Brabant	39	25	18
21 Brabant-Noord	19	10	14
22 Brabant-Zuidoost	17	17	17
23 Limburg-Noord	10	12	12
24 Limburg-Zuid	2	12	11
25 Flevoland	13	23	8
KLPD	17	21	10
Marechaussee	6	0	-
Totaal	1173	1098	931

Uit de gegevens in de tabel kunnen we concluderen dat het aantal antisemitische scheldincidenten dat is te vinden in de BVH, het hoogst is in Zuid-Holland (Rotterdam-Rijnmond, Haaglanden, maar ook Hollands-Midden en Zuid-Holland-Zuid). Dit komt overeen met het beeld in 2010 en 2011. Ook als we het aantal incidenten in perspectief plaatsen is het in deze regio's het hoogst (zie kaart 3). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat onder invloed van voetbalgerelateerd (verbaal) geweld, in deze regio's scheldwoorden als '*vuile jood*' of '*kankerjood*' binnen bepaalde groepen zijn genormaliseerd. Dat dit soort beledigingen binnen de voetbalcontext zijn genormaliseerd blijkt ook uit het feit dat 39 procent van de docenten van middelbare scholen aangeeft dat antisemitische beledigingen in de context van voetbal één keer of vaker per jaar voorkomen. In vergelijking met antisemitische beledigingen in andere contexten vinden de docenten dit echter het minst zorgwekkend (Wolf, Berger & De Ruig, 2013). Afgezet tegen het aantal inwoners van 12 jaar en ouder, is antisemitisch schelden het minst vaak terug te vinden in de BVH in de regio's IJsselland en Twente.

Kaart 3 Antisemitische scheldincidenten 2012 per 1000 inwoners per politieregio

Aard van de antisemitische scheldincidenten

In tabel 27 is op basis van door de politie geregistreerde incidentcodes de aard van de antisemitische scheldincidenten te zien. In 2012 geeft dit een beeld dat overeenkomt met dat van 2010 en 2012. Iets meer dan vier op de tien van deze incidenten is door de politie geregistreerd onder de incidentcode voor belediging. Ongeveer 15 procent onder een code voor een geweldsincident en nog eens 15 procent als bedreiging.

Tabel 27 Verdeling antisemitisch schelden over type incidenten 2010-2011

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011	2012	Percentage 2012
Belediging	463	40%	462	42%	395	42%
Geweld	165	14%	163	15%	146	16%
Bedreiging	145	12%	151	14%	122	13%
Discriminatie (F50)	14	1%	12	1%	7	1%
Overlast	59	5%	55	5%	52	6%
Diefstal	34	3%	25	2%	17	2%
Manifestaties en aandachtsovervalsingen	24	2%	19	2%	16	2%
Vernieling	68	6%	41	4%	38	4%
Wapenbezit	10	1%	8	1%	2	0%
Overig	191	16%	162	15%	136	15%
Totaal	1173		1098		931	

In 2012 registreerde de politie slechts zeven antisemitische scheldincidenten met de incidentcode voor discriminatie. Hieruit leiden we af dat de meeste antisemitische beledigingen niet gericht zijn aan het adres van mensen met een Joodse achtergrond, maar dat ze worden gebruikt als ‘gewoon’ scheldwoord. De term ‘*kankerjood*’ of ‘*kankerjoden*’ komt het meest voor.

Dat verreweg de meeste antisemitische scheldincidenten niet gericht zijn aan het adres van Joden, blijkt ook uit een nadere inhoudsanalyse van een steekproef van de incidenten. 72 procent van de incidenten zijn beledigingen van een ambtenaar in functie, waaronder medewerkers van de politie. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat ambtenaren bij de politie een notitie maken in de BVH als zij worden beledigd met een antisemitische connotatie, en dat burgers hier geen melding van maken bij de politie. Een andere mogelijkheid is dat antisemitische scheldwoorden vaak worden gebruikt tegen politiemedewerkers.

De aanleiding voor de scheldpartijen loopt uiteen, zo blijkt uit de mutaties in de BVH. Antisemitisch schelden komt voor tijdens aanhoudingen, insluitingen op cel of verhoren. Soms zijn ze gericht tegen een agent of meerdere agenten die enkel voorbijlopen. In een van de politiemutaties lazen we bijvoorbeeld dat een man die het er niet mee eens is dat hij is aangehouden na het overtreden van een Algemene Plaatselijke Verordening (APV), twee agenten uitscheldt voor ‘*vuile kankerjoden*’. Een ander incident vindt plaats in een uitgaansgebied waar twee agenten langs een groepje (beschonken) jongeren lopen. De agenten worden uit het niets door de jongeren uitgescholden voor ‘*kankerjoden en kankerhomo’s*’.

Verdachten van antisemitisch schelden

Het zijn vooral mannen en in veel mindere mate vrouwen die antisemitische beledigingen uiten (zie tabel 28). Daarnaast valt op dat de gemiddelde leeftijd van de verdachten laag is in vergelijking met de gemiddelde leeftijd van de verdachten bij de andere typen incidenten: amper 25 jaar, tegenover rondom de 30 jaar bij de andere typen incidenten. Ongeveer twee derde van de antisemitische scheldincidenten zijn gepleegd door volwassenen en een derde door jongeren. De jongeren pleegden het incident doorgaans in groepsverband.

Tabel 28 Achtergrondkenmerken verdachten van antisemitisch schelden 2010-2012

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011	2012	Percentage 2012
Man	1149	91%	1015	92%	799	91%
Vrouw	108	9%	93	8%	78	9%
0-14 jaar	101	8%	45	4%	43	5%
15-19 jaar	473	38%	355	32%	310	36%
20-24 jaar	312	25%	287	26%	185	21%
25-29 jaar	127	10%	159	14%	124	14%
30-34 jaar	75	6%	87	8%	79	9%
35-39 jaar	71	6%	63	6%	55	6%
40-44 jaar	45	4%	51	5%	37	4%
45-49 jaar	24	2%	28	3%	23	3%
50-54 jaar	12	1%	17	2%	10	1%
55 jaar en ouder	11	1%	12	1%	7	1%
Gemiddelde leeftijd	23.1		24.7		24.5	

7.2 *Racistisch schelden*

Onder racistisch schelden verstaan we beledigingen geuit aan het adres van een persoon met een andere huidskleur, nationaliteit of cultuur. In paragraaf 7.1 zagen we dat antisemitisch schelden bijna altijd gericht is op niet-Joden. Bij racistisch schelden ligt dit anders. Hier gaat het om beledigingen aan het adres van iemand vanwege zijn of haar ras, huidskleur, afkomst, en nationale of etnische afstamming. Een voorbeeld hiervan is een incident waarbij een medewerker van een Turks eethuis wordt uitgescholden voor 'kankerturk'. Bij een andere incident van racistisch schelden beledigt een groep jongens een Surinaamse bewoonster met 'nigger... kankerzwarte'.

In totaal vonden we over 2012 1.352 racistische scheldincidenten in de BVH. De verdeling over de regio's geven we weer in tabel 29. Het aantal racistische scheldincidenten neemt zeer licht af ten opzichte van 2010 en 2011.

Tabel 29 Racistische scheldincidenten (inclusief schelden tegen moslims) per politieregio 2010-2012

Politieregio	2010	2011	2012
01 Friesland	24	21	22
02 Groningen	19	29	32
03 Drenthe	22	28	35
04 IJsselland	31	40	30
05 Twente	56	42	57
06 Noord- en Oost-Gelderland	48	65	49
07 Gelderland-Midden	44	50	49
08 Gelderland-Zuid	50	40	28
09 Utrecht	93	101	95
10 Noord-Holland-Noord	52	48	59
11 Zaanstreek-Waterland	26	36	31
12 Kennemerland	43	43	54
13 Amsterdam-Amstelland	190	170	135
14 Gooi en Vechtstreek	11	17	13
15 Haaglanden	131	122	127
16 Hollands-Midden	66	76	69
17 Rotterdam-Rijnmond	205	179	144
18 Zuid-Holland-Zuid	44	30	29
19 Zeeland	18	22	27
20 Midden- en West-Brabant	72	64	74
21 Brabant-Noord	44	50	36
22 Brabant-Zuidoost	53	40	60
23 Limburg-Noord	34	42	32
24 Limburg-Zuid	19	13	16
25 Flevoland	31	44	38
KLPD	11	20	11
Marechaussee	3	1	-
Totaal	1440	1433	1352

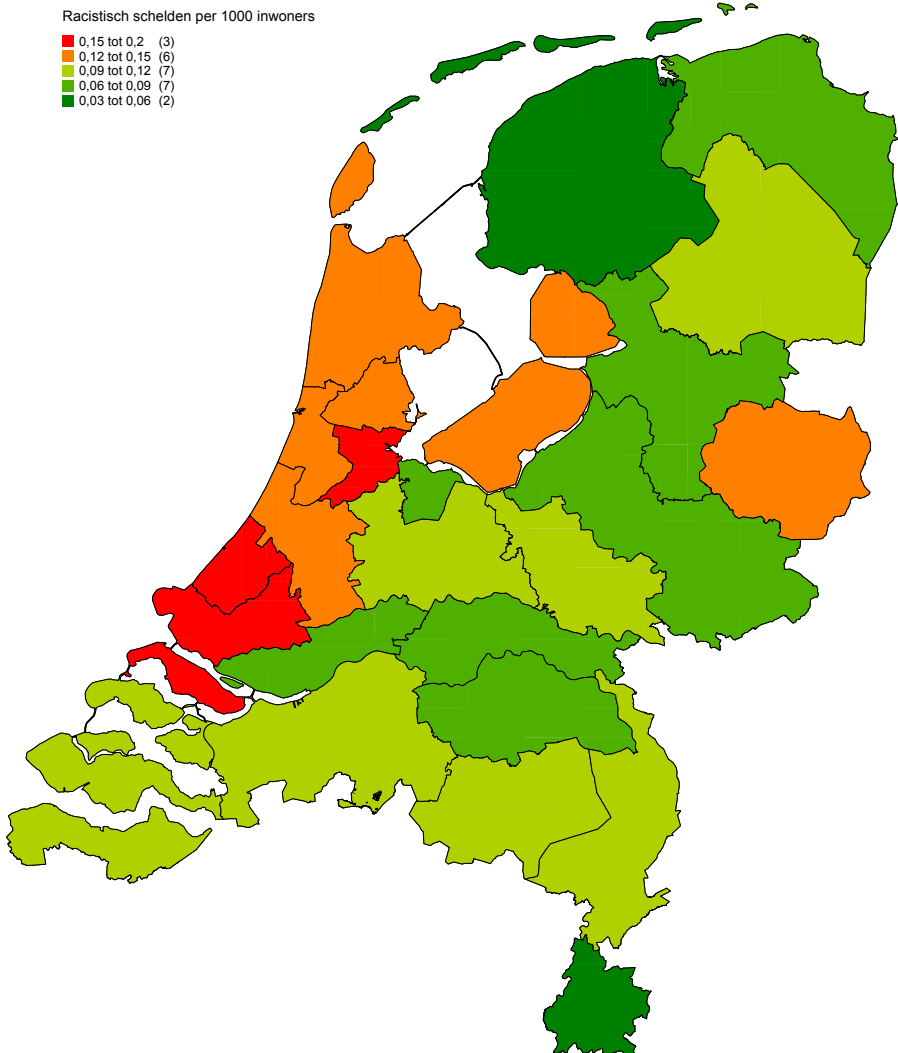
Ook bij de ADV's komen meldingen binnen van racistisch schelden. In de acht regio's waar wij de gegevens van konden inzien waren dit er in 2012 naar schatting 336. In de BVH vonden we er in dezelfde acht regio's 340. Dit wil niet zeggen dat beide selecties van incidenten dezelfde incidenten bevatten. Een groot deel van de incidenten is alleen bij een ADV of alleen door de politie geregistreerd.

Als we afgaan op de mutaties in de BVH komt racistisch schelden het meest voor in de grootstedelijke regio's Amsterdam-Amstelland, Haaglanden, Rotterdam-Rijnmond en Utrecht. Wanneer we de incidenten afzetten tegen

het aantal inwoners van 12 jaar en ouder, zien we echter een veel evenwichtiger beeld. Relatief gezien komen volgens de BVH-gegevens van de politie de meeste racistische scheldincidenten voor in de drie grootstedelijke regio's, maar het verschil met de andere regio's is bij dit thema veel kleiner. Dit is weergegeven in kaart 4.

Er is een groot verschil met de andere incidenten, zoals racisme of antisemitisch schelden: die komen relatief gezien veel minder vaak voor in de meer rurale regio's dan racistisch schelden. Racistische scheldincidenten zien we het minst in de regio's Friesland en Limburg-Zuid.

Kaart 4 Racistische scheldincidenten 2012 per 1000 inwoners per politieregio

Aard van de racistische scheldincidenten

Twintig procent van de racistische scheldincidenten die wij vinden, heeft de politie geregistreerd als belediging. Veertig procent is echter geregistreerd als een geweldsincident, zoals een eenvoudige of zware mishandeling of een diefstal met geweld. Blijkbaar gaan deze geweldsincidenten vaak gepaard met racistische opmerkingen. Hetzelfde geldt voor bedreigingen: 20 procent van de racistische beledigingen vinden we terug bij incidenten met de incidentcode voor bedreiging.

Tabel 30 Verdeling racistische scheldincidenten over type incidenten 2010-2012

Type incident (op basis van incidentcode politie)	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011	2012	Percentage 2012
Geweld	593	41%	608	42%	544	40%
Belediging	247	17%	277	19%	276	20%
Bedreiging	273	19%	227	16%	266	20%
Overige incidenten	111	8%	118	8%	96	7%
Discriminatie (F50)	57	4%	48	3%	33	2%
Diefstal	33	2%	39	3%	39	3%
Overlast	18	1%	26	2%	26	2%
Wapenbezit	16	1%	12	1%	4	0%
Manifestaties en aandachtvestigingen	13	1%	11	1%	7	1%
Vernieling	79	5%	67	5%	61	5%
Totaal	1440		1433		1352	

Net als bij antisemitisch schelden worden ook incidenten waarbij sprake is van racistisch schelden weinig geregistreerd onder de incidentcode voor discriminatie (2%). Dit is opvallend omdat de meeste racistische scheldpartijen wel geuit worden aan het adres van iemand met een andere raciale, culturele of etnische achtergrond.

Een voorbeeld van een racistische belediging die we vonden in de BVH is een incident waarbij een auto een Turks meisje op haar fiets achtervolgt, en de bestuurder roept dat hij een hekel heeft *'kankerturken'*. Bij een ander incident schelden tieners Surinaamse bewoners uit voor *'nigger... kankerzwarte...'*. Het gebeurt ook dat mensen zich racistisch uiten tegen politieambtenaren. Bij een incident werd bijvoorbeeld het volgende gezegd: *'Kankerbuitenlanders, kankermarkkanen, ik maak ze dood die kankerlijers. Op nummer 12 wonen kankerbuitenlanders.'*

Bij 38 van de 1.352 racistische scheldincidenten in 2012 was de belediging gericht tegen moslims. We geven hiervan twee voorbeelden. De eerste betreft een verdachte die tegen een Irakese supermarkteigenaar zegt dat deze terug

moet naar zijn eigen land en dat hij een ‘*kankermoslim*’ is. Het tweede voorbeeld vond plaats op een sportvereniging. Na een incident krijgt een van de betrokken sportverenigingen verschillende *hatemails*. In een handgeschreven brief stond dat alle leden van de vereniging dood moeten: ‘*We gaan alle kankermoslims in Nederland doodmaken en we beginnen bij jullie kankervoetbalclub.*’

Verdachten van racistisch schelden

Tabel 31 geeft de achtergrondkenmerken van de verdachten van racistische scheldincidenten die bij de politie bekend zijn. In vergelijking met de voorgaande jaren zijn er minder racistische scheldincidenten geregistreerd; daarom is het logisch dat we in 2012 ook minder geregistreerde verdachten vinden. De gemiddelde leeftijd is bijna 28 jaar en in 88 procent van de gevallen is de verdachte een man.

Tabel 31 Achtergrondkenmerken verdachten van racistisch schelden 2010-2011

Achtergrondkenmerken verdachten	2010	Percentage 2010	2011	Percentage 2011	2012	Percentage 2012
Vrouw	209	12%	219	14%	163	12%
Man	1526	88%	1332	86%	1240	88%
0-14 jaar	147	9%	116	8%	97	7%
15-19 jaar	478	28%	439	28%	337	24%
20-24 jaar	306	18%	311	20%	302	22%
25-29 jaar	193	11%	153	10%	177	13%
30-34 jaar	159	9%	117	8%	109	8%
35-39 jaar	117	7%	117	8%	100	7%
40-44 jaar	133	8%	111	7%	102	7%
45-49 jaar	95	6%	74	5%	95	7%
50-54 jaar	45	3%	48	3%	38	3%
55 jaar en ouder	49	3%	60	4%	39	3%
Gemiddelde leeftijd	27.1		27.3		27.7	

7.3 Conclusie

Zowel antisemitisch als racistisch schelden lijkt in 2012 iets minder vaak voor te komen dan in de voorgaande jaren. Het gaat echter maar om een klein verschil. We zien een groot verschil in regionale spreiding tussen antisemitisch schelden en racistisch schelden. Antisemitisch schelden komt vooral voor in de regio's Haaglanden, Rotterdam-Rijnmond en Hollands-Midden. De verklaring voor de concentratie in deze regio's is waarschijnlijk dat een deel van de

bevolking antisemitisch schelden normaal is gaan vinden door (verbaal) geweld gerelateerd aan de voetbalcontext (vgl. Wolf, Berger & De Ruig, 2013).

Opvallend is dat antisemitisch schelden in de regio Amsterdam-Amstelland relatief weinig voorkomt, aangezien de andere typen incidenten in die regio wel zijn oververtegenwoordigd (net als in de andere twee grootstedelijke regio's). In alle regio's in het midden, noorden, oosten en zuiden van het land komt dit type incident relatief maar heel weinig voor. Racistische scheldincidenten komen relatief het meest voor in de drie grootstedelijke regio's, maar hier zien we wel een veel grotere spreiding over het land dan bij de andere typen incidenten.

Antisemitisch schelden komt het meest voor in combinatie met belediging, op grote afstand gevolgd door geweld en bedreiging. Racistisch schelden komt met afstand het meest voor in combinatie met geweld, gevolgd door belediging en bedreiging. Zoals verwacht is het merendeel van de verdachten van dit type incidenten (89%) van het mannelijk geslacht.

8 *Samenvattende conclusie*

In deze rapportage is een cijfermatig beeld geschetst van antisemitisme, racisme en extreemrechts geweld in Nederland in 2012. In dit laatste hoofdstuk vatten we het beeld samen dat uit deze gegevens naar voren komt.

Het cijfermatig beeld in deze rapportage is gebaseerd op gegevens over incidenten die door de politie zijn geregistreerd in het landelijk registratiesysteem BVH. Hierdoor is het mogelijk regio-overstijgend op dezelfde manier gegevens te onttrekken over dit type incidenten. Het cijfermatig beeld geeft dus inzicht in incidenten waarover aangifte is gedaan of melding is gemaakt door burgers, of die naar aanleiding van een eigen waarneming door de politie zijn geregistreerd. Het is echter bekend dat om verschillende redenen slechts een klein deel van de antisemitische en racistische incidenten en extreemrechtse geweldsincidenten bij de politie worden gemeld of anderszins geregistreerd (Andriessen & Fernee, 2012). Het beeld dat uit de BVH naar voren komt, plaatsen we daarom in perspectief door het te vergelijken met het beeld uit andere bronnen, zoals het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI), het Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) en de registratiegegevens van acht regionale Antidiscriminatievoorzieningen (ADV's). Voor het in beeld brengen van de extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld zijn naast de politiegegevens ook nieuwsberichten, een persoonlijk netwerk en diverse andere bronnen geraadpleegd.

Ten opzichte van vorig jaar hebben we de zoekmethode naar de incidenten binnen de BVH op een aantal punten kunnen verbeteren. Daarnaast hebben we een grotere steekproef van incidenten doorgelezen, zodat we ze beter konden duiden en vergelijken met andere cijfers.

Antisemitisme

In deze rapportage maken we onderscheid tussen twee vormen van antisemitische incidenten: intentioneel antisemitisme en antisemitisch schelden. Het aantal intentioneel antisemitische incidenten - het anders behandelen van Joden dan andere mensen, en vooral het vijandig opstellen jegens Joden op grond van vooroordelen (CIDI, 2013:2) - dat wij vonden in de BVH, is tussen 2010 en 2012 toegenomen van 19 naar 30 in 2011 tot 58 incidenten in 2012.

Het is de vraag of de toename van het aantal intentioneel antisemitische incidenten een feitelijke toename is. Enerzijds is de zoekmethode voor dit specifieke type incidenten op enkele punten verbeterd, waardoor we meer

incidenten kunnen vinden. Anderzijds rapporteren het CIDI en het MDI niet over een toename van intentioneel antisemitisme en antisemitisme op het internet (CIDI, 2013; MDI, 2013). Het CIDI rapporteerde over 113 intentioneel antisemitische incidenten in 2011, en 114 in 2012. Er zit enige overlap tussen de incidenten in beide rapportages, maar er zijn ook incidenten die slechts in één van beide rapportages voorkomen.

Als we afgaan op de beschrijvingen in de BVH is antisemitisch schelden de afgelopen jaren afgenomen. Wel valt op dat al gedurende een langere periode het antisemitisch schelden tegen willekeurige personen (niet-Joden) zich concentreert in de Zuid-Hollandse regio's. Een verklaring hiervoor kan zijn dat antisemitisch schelden binnen de voetbalcontext ook is overgenomen en genormaliseerd in andere contexten (vgl. Wolf, Berger & De Ruig, 2013).

De intentioneel antisemitische incidenten die zijn geregistreerd in de politiegegevens, kunnen we onderverdelen in drie categorieën. De eerste categorie betreft belediging en bedreiging van Joden, waarbij met zekerheid te stellen is dat de dader kennis had van de Joodse achtergrond van het slachtoffer (35 incidenten). De tweede categorie is bekladding of bekrassing met antisemitische tekens of leuzen op Joodse locaties, zoals een synagoge of een Joodse school, of locaties die te maken hebben met de Tweede Wereldoorlog (20 incidenten). De derde categorie betreft het scanderen van antisemitische leuzen en/of provoceren op Joodse feestdagen, rondom (bijeenkomsten in) synagogen, of op 4 of 5 mei tijdens herdenkingsdiensten van de Tweede Wereldoorlog (drie incidenten).

Racisme

De racistische incidenten die zijn besproken in hoofdstuk 5, zijn incidenten waarbij mensen slachtoffer zijn van een crimineel feit waarbij het motief van de dader berust op racistische gronden. Dit kunnen bedreigingen, mishandelingen of burenruzies zijn, maar ook ongelijke behandeling, zoals weigering van toegang tot een in principe voor iedereen toegankelijke plek. Racistische beledigingen kwamen op een andere plaats in het rapport aan bod. Naast racistisch schelden zijn de incidenten met een racistische achtergrond die we vonden in de BVH onder te verdelen in racistisch geweld, ongelijke behandeling of het gevoel van ongelijke behandeling, en het kladden van racistische leuzen.

In de rapportage over het cijfermatig beeld van racisme in 2010 en 2011 (Tierolf et al., 2013a), werd discriminatie op grond van ras besproken in een apart hoofdstuk. Omdat discriminatie een uitingsvorm is van racisme, net als bedreiging of mishandeling van mensen op grond van hun ras, huidskleur, afkomst, of nationale of etnische afstamming (vgl. Tierolf et al., 2013b), maken we dit onderscheid voor 2012 niet meer. Hierdoor neemt het aantal incidenten met een racistische achtergrond sterk toe: van 1.262 in 2011 naar

2.077 in 2012. Niettemin zouden we ook zonder deze samenvoeging een sterke toename vinden naar 1.671 incidenten in 2012.

Er is geen eenduidige verklaring voor de toename van het aantal incidenten met een racistische achtergrond in de BVH. Een mogelijke verklaring die we opwierpen was dat er in 2012 bij de politie extra aandacht was voor racisme in vergelijking tot eerdere jaren. Dit bleek bij navraag echter niet het geval. Dit zou wijzen op een feitelijke toename van het aantal racistische incidenten, maar in de andere bronnen vinden we deze toename niet direct terug. De komende jaren zullen hier mogelijk meer duidelijkheid over verschaffen.

Extreemrechtse formaties en extreemrechts geweld

Op basis van de gegevens lijkt het er op dat de klassiek extreemrechtse formaties binnen deze onderzoeksperiode in zowel omvang als slagkracht een dieptepunt hebben bereikt. De actieve aanhang van deze formaties is weliswaar in 2012 op hetzelfde lage niveau gebleven als in 2011. Maar deze aanhang is wel verder versplinterd. Ook werkten verschillende groepjes onderling minder samen. Zoals het AIVD in 2013 ook al constateerde (AIVD, 2013) is het aantal geweldloze en gewelddadige manifestaties eveneens verder afgenomen in aantal.

Ook bij de overheidsrespons op zich manifesterend rechts-extremisme lijkt sprake van afnemende belangstelling. Er wordt in bestuurlijk opzicht niet meer gereageerd op extreemrechtse manifestaties, anders dan in het beperken van potentiële problemen met de openbare orde. De strafrechtsketen lijkt zich vooralsnog te beperken tot vragen rond het al dan niet verbieden van extreemrechtse symboliek. Deze terughoudendheid lijkt samen te hangen met de afname van de omvang van de klassiek extreemrechtse problematiek.

Antisemitisch schelden en racistisch schelden

In de gegevens van de BVH vinden we een afname van het aantal antisemitische en racistische scheldincidenten. De afname van antisemitisch schelden wordt vooral veroorzaakt door een sterke afname in de regio Rotterdam-Rijnmond. We verwachten dat dit te maken heeft met een speciale aanpak die de afgelopen jaren in Rotterdam is gehanteerd.

Een groot verschil tussen antisemitisch schelden en racistisch schelden is dat antisemitisch schelden vaak niet persoonlijk gericht is tegen Joden (vaak zijn het willekeurige personen die worden uitgescholden voor 'Jood'), terwijl racistisch schelden vrijwel altijd gericht is tegen personen met een andere etnische achtergrond. Een deel van de gevallen van racistisch schelden is een onderdeel van een ander incident, zoals verkeersongevallen of burenruzies.

Wanneer we het aantal klachten van racistisch schelden bij de acht ADV's die hun gegevens hebben aangeleverd vergelijken met het aantal racistische scheldincidenten die wij vonden in de BVH, valt op dat het aantal racistische scheldincidenten vanuit beide bronnen nagenoeg gelijk is, namelijk ruim 300

verspreid over deze regio's. Het is echter onduidelijk in hoeverre er overlap is tussen beide bronnen.

Grotestedenproblematiek

Als we kijken naar de regionale spreiding valt op dat, afgezet tegen het aantal inwoners van 12 jaar en ouder, de meeste incidenten plaatsvinden in de drie grootstedelijke regio's (Amsterdam-Amstelland, Rotterdam-Rijnmond en Haaglanden). Toch zien we ook tussen deze regio's wel interessante verschillen in de verschillende typen incidenten. Zo komt racisme met afstand het meest voor in de regio Amsterdam-Amstelland. Racistisch schelden komt in de drie grootstedelijke regio's ongeveer gelijk voor, maar antisemitisch schelden in Haaglanden en Rotterdam-Rijnmond met afstand het meest en in Amsterdam-Amstelland juist relatief weinig.

Literatuurlijst

- Andriessen, I. & Fernee, H. (2012). *Meldingen van discriminatie in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- AIVD (2013). *Jaarverslag 2012*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Bol, M.W. & Wiersma, E.G. (1997). *Racistisch geweld in Nederland. Aard en omvang, strafrechtelijke afdoening, dadertypen*. Arnhem: Gouda Quint.
- Boog, I., Dinsbach, W., Donselaar, J. van & Rodrigues, P.R. (2010). *Monitor Rassendiscriminatie 2009*. Rotterdam/Amsterdam/Leiden: Landelijk expertisecentrum van Art.1/Anne Frank Stichting/Universiteit Leiden.
- CIDI (2013). *Monitor antisemitische incidenten in Nederland 2012*. Den Haag: Centrum Informatie en Documentatie Israël.
- Coenders, M., Kik, J., Schaap, E., Silversmith, J. & Schriemer, R. (2012). *Kerncijfers 2011. Overzicht van discriminatieklachten en -meldingen geregistreerd bij antidiscriminatievoorzieningen*. Leeuwarden/Nijmegen: LBA/SAN.
- Donselaar, J. van (1991). *Fout na de oorlog: fascistische en racistische organisaties in Nederland, 1950-1990*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Donselaar, J. van & Rodrigues, P. (2002). *Monitor racisme & extreem-rechts: Vijfde rapportage*. Amsterdam: Pallas Publications.
- Donselaar, J. van (2005). *Monitor Racisme & Extremisme: Het Lonsdalevraagstuk*. Amsterdam/Leiden: Anne Frank Stichting/Universiteit Leiden.
- Donselaar, J. van & Rodrigues, P. (2008). *Monitor Racisme & Extremisme: Achtste rapportage*. Amsterdam: Pallas Publications.
- LECD (2013). *Cijfers in beeld. Overzicht discriminatiecijfers Openbaar Ministerie 2008 - 2012*. Apeldoorn: LECD.
- MDI (2013). *Meldpunt Discriminatie Internet, Jaarverslag 2012*. Amsterdam: Stichting Magenta/Meldpunt Discriminatie Internet.

Moors, J. A. (2009). *Polarisatie en radicalisering in Nederland: Een verkenning van de stand van zaken in 2009*. Tilburg: IVA beleidsonderzoek en advies.

Tierolf, B. & Hermens, N. (2012). *Poldis rapportage 2011*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B. & Hermens, N. (2013a). *Poldis rapportage 2012*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Tierolf, B., Hermens, N., Drost, L. & Mein, A. (2013b). *Racisme, antisemitisme, extreemrechts geweld en discriminatie in Nederland. Rapportage incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling 2010 en 2011*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Wagenaar, W. & Donselaar, J. van (2010). *Racistisch en extremistisch geweld in 2009*. In: *Monitor Racisme & Extremisme. Negende rapportage*. Amsterdam: Pallas Publications.

Wolf, E., Berger, J. & Ruig, L. de (2013). *Antisemitisme in het voortgezet onderwijs*. Zoetermeer: Panteia.

Bijlagen

I Definities gebruikte terminologie

Incident - Een gebeurtenis waar de politie bij betrokken wordt. Dit kan letterlijk alles zijn: een misdrijf, een overtreding, een ongeluk, een 112-melding, een demonstratie, Koninginnedag, enzovoorts.

Mutatie - De digitale registratie van alles wat er rondom een bepaald incident heeft plaatsgevonden, zoals een beschrijving van de gebeurtenis, de betrokken personen, verdachte(n), aangifte(s), getuigenverklaringen, verhoren, alle opgemaakte processen-verbaal per gebeurtenis.

Incidentcode - De code die de politie aan elk incident koppelt. Deze code geeft weer wat voor soort incident het betrof. Er zijn honderden incidentcodes die de situatie beschrijven van wat heeft plaatsgevonden. Het gaat hierbij om strafbare feiten (bijvoorbeeld 'bedreiging' of 'winkeldiefstal met geweld' of 'vernieling van/aan openbaar gebouw'), maar ook om overtredingen (bijvoorbeeld 'snelheidsovertreding rrv90'), of om gebeurtenissen waar de politie altijd bij betrokken wordt (bijvoorbeeld 'verkeersongeval met uitsluitend materiële schade' of 'begeleiding demonstratie'). Wij hebben deze incidentcodes vervolgens op dezelfde wijze gegroepeerd als in de eerdere monitoren.

- Geweld
- Belediging
- Bedreiging
- Bekladding
- Discriminatie
- Diefstal
- Overlast
- Wapenbezit
- Manifestaties en aandachtsvestigingen
- Vernieling

Proces-verbaal - Een proces-verbaal is een officieel op papier gesteld verslag van de politie. Dit verslag bevat enkele belangrijke feiten.

De politie-ambtenaar heeft alle feiten in het proces-verbaal opgeschreven die hij of zij zelf heeft waargenomen. Dit zijn ook verklaringen die de politieambtenaar van de verdachte(n) of getuige(n) heeft gehoord. Alles wat verdachten of getuigen hebben verklaard staat in het proces-verbaal.

Verdachte - Iemand van wie het redelijk vermoeden bestaat dat hij/zij een bepaald strafbaar feit gepleegd heeft.

Aangifte - Het melden van een strafbaar feit (misdrijf of overtreding) bij de politie. Wettelijk gezien is een aangifte een verzoek aan de officier van justitie om tot strafrechtelijke vervolging van de dader(s) over te gaan.

Afdoening door het OM - Het Openbaar Ministerie kan verschillende acties ondernemen in zaken die via een proces-verbaal bij het OM worden aangebracht. Hierna beschrijven we de belangrijkste acties die in deze rapportage aan de orde komen.

Sepot - Wanneer het OM een zaak tegen een verdachte niet doorzet, is dat een sepot.

Transactie - Door het betalen van een geldsom, voorgesteld door de officier van justitie, kan de verdachte bij lichte misdrijven voorkomen dat hij voor de rechter moet verschijnen.

Strafbeschikking - Het Openbaar Ministerie heeft de bevoegdheid om zelf bepaalde straffen en maatregelen op te leggen zonder tussenkomst van de rechter. Dat wordt mogelijk voor overtredingen of misdrijven waarop een maximum gevangenisstraf staat van niet meer dan zes jaar.

Dagvaarden - Als een sepot, transactie of strafbeschikking niet aan de orde is, volgt de gang naar de strafrechter. Het Openbaar Ministerie zorgt dan dat de verdachte een dagvaarding krijgt: een officiële schriftelijke oproep waarin de officier van justitie de verdachte oproept om op een bepaalde dag voor de rechter te verschijnen. In de dagvaarding staat ook waar de officier de verdachte van beschuldigt.

Voeging - Soms kan het OM beslissen om zaken samen te voegen alvorens tot vervolging over te gaan; dit betreft een administratieve handeling.

Overdracht - Een andere administratieve handeling betreft de overdracht van een zaak aan een officier van justitie in een ander arrondissement.

II *Specifieke zoekvragen en interpretatie per thema*

Antisemitische incidenten zijn gezocht via verschillende combinaties van zoektermen (zie ook Tierolf & Drost, 2013). De belangrijkste twee zijn de combinaties van zoektermen voor intentioneel antisemitische incidenten en antisemitische discriminatie. Deze twee leverden in totaal een bestand op van 212 incidenten. Hiervan betroffen er 51 intentioneel antisemitisme. De rest van de incidenten is verwijderd. Een groot deel hiervan is verwijderd omdat het niet om intentioneel antisemitisme ging. Dit waren bijvoorbeeld scheldpartijen waarbij het woord Jood als belediging werd gebruikt.²² Enkele andere verwijderde incidenten waren geen antisemitische incidenten, maar incidenten die gevonden zijn vanwege de betrokkenheid van Joodse verdachten. Hiernaast vonden we vier intentioneel antisemitische incidenten bij het bestuderen van de steekproef van extreemrechtse incidenten en drie incidenten in de discriminatoire incidenten die door de politie in het kader van de Poldis rapportage zijn geleverd

De incidenten die we in hoofdstuk 5 over *racisme* bespreken, zijn gevonden met twee afzonderlijke zoekvragen: één voor incidenten met een racistisch karakter en één voor discriminatie-incidenten met als discriminatiegrond ras. Met deze zoekvragen zijn respectievelijk 1.659 en 478 incidenten gevonden. Van deze incidenten zijn er 72 zowel gevonden met de zoekvraag voor racisme als de zoekvraag voor rassendiscriminatie. Aan het totaal van 2.065 incidenten zijn vervolgens nog twaalf racistische geweldsincidenten toegevoegd die zijn gevonden tijdens het bestuderen van de steekproef van de gevonden incidenten extreemrechts geweld. Dit komt uit op een bestand van in totaal 2.077 incidenten met een racistisch karakter.

Een specifiek doel van deze rapportage is het geven van een beeld van racistisch geweld. Daarom is van de mutaties die zijn gevonden met de zoekvragen voor racisme en discriminatie een steekproef nader bestudeerd, die getrokken is uit de incidenten met incidentcodes die verwijzen naar geweld. In totaal waren dit 1.694 incidenten, waarvan een willekeurige steekproef van 192 incidenten is bekeken. Van de overige 383 incidenten die zijn geregistreerd onder andere incidentcodes zijn geen incidenten meegenomen in de steekproef. De incidentcodes waarvan incidenten zijn bekeken, zijn te zien in onderstaande tabel.

---

22 Deze zijn ook gevonden met de zoekvraag voor antisemitisch schelden.

Tabel 32 Samenstelling steekproef naar incidentcodes

Incidentcode	Aantal incidenten racisme	Aantal in steekproef
F51 Belediging	170	25
F530 Bedreiging	255	22
F550 Eenvoudige mishandeling	258	22
C40 Vernieling overige objecten	105	10
A50 Winkeldiefstal	16	4
F551 Zware mishandeling	22	6
E35 Melding overlast jeugd	26	6
E12 Burenruzie (zonder gevolg)	54	5
E40 Afhandeling overige meldingen + J30 Algemene mutatie	136	6
Subtotaal	906	106
Gevonden met search discriminatie op grond van ras	788	86
Totaal	1694	192

Met een specifieke zoekvraag is daarnaast in de BVH gezocht naar *extreem-rechts geweld incidenten*. Deze zoekvraag leverde in totaal 1.108 incidenten op. Omdat extreemrechts geweld een zeer specifiek incident is - geweld waarbij naast een racistische of politieke grondslag, ook sprake is van een beredeneerd vermoeden van een achterliggende extreemrechtse motivatie - zijn slechts enkele van deze incidenten relevant voor deze rapportage. Het grootste deel van de incidenten betreft incidenten waarbij mensen werden uitgescholden voor fascist, of waarbij betrokkenen van bijvoorbeeld een diefstal een extreemrechts verleden hebben, of tatoeages hebben van extreemrechtse tekens. Op basis van de aard van de incidenten - de incidentcodes - is van 504 van de 1.108 incidenten die zijn gevonden met de zoekvraag voor extreemrechts geweld, de mutatie in de BVH bestudeerd. In onderstaande tabel is een overzicht te zien van de incidentcodes waarvan een steekproef is bekeken en van de incidentcodes waarvan alle incidenten zijn bekeken.

Tabel 33 Extreem rechts incidenten die zijn gelezen naar incidentcode

Incidentcodes Extreemrechts waarvan een steekproef van 10 procent is bekeken	C10 Vernieling van/aan auto
	C40 Vernieling overige objecten
	C50 Vandalisme/baldadigheid
	J30 Algemene mutatie

Incidentcodes Extreemrechts waarvan alle incidenten zijn bekeken	B70 Straatroof
	B95 Overige diefstallen met geweld
	C20 Vernieling van/aan openbaar vervoer
	E00 BEGELEIDING EVENEMENT
	E01 BEGELEIDING MANIFESTATIE
	E02 BEGELEIDING DEMONSTRATIE
	E04 BEWAKING OBJECTEN
	E11 VECHTPARTIJ (ZONDER GEVOLGEN)
	E16 RUZIE/TWIST (ZONDER GEVOLGEN)
	E16 RUZIE/TWIST (ZONDER VERVOLG)
	E35 MELDING OVERLAST JEUGD
	F10 OVERIGE DELICTEN OPENBARE ORDE
	F11 OPENLIJKE GEWELDPLEGING TEGEN GOEDEREN
	F12 OPENLIJKE GEWELDPLEGING TEGEN PERSONEN
	F13 BRANDSTICHTING
	F15 HUISVREDEBREUK
	F16 LOKAALVREDEBREUK
	F18 NIET VOLDOEN AAN BEVEL/VORDERING
	F50 DISCRIMINATIE
	F530 BEDREIGING
F532 GIJZELING/ONTVOERING	
F540 DOODSLAG/MOORD	
F542 OVERIGE MISDRIJVEN TEGEN HET LEVEN	
F550 EENVOUDIGE MISHANDELING	
F551 ZWARE MISHANDELING	
F70 BEZIT VUURWAPENS	
J12 VERDACHTE SITUATIE	

De incidenten waarbij sprake is van *racistisch schelden* en *antisemitisch schelden* zijn gezocht met twee specifieke zoekvragen. Deze leverden een bestand op van 1.390 racistische beledigingen en 931 antisemitische beledigingen. De resultaten van deze zoekvragen zijn zuiver, dus een extra selectie was hierbij niet nodig. Wel is een steekproef van dertig racistische scheldincidenten en dertig antisemitische scheldincidenten bestudeerd, om meer inzicht te kunnen geven in de inhoud en de context van de incidenten.

Colofon

Opdrachtgever	Anne Frank Stichting
Auteurs	Bas Tierolf Niels Hermens
Met medewerking van	Willem Wagenaar (Anne Frank Stichting) Lisanne Drost
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-613-5

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2013.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

De tweede rapportage Racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld in Nederland gaat verder waar de eerste is opgehouden. Dezelfde thema's zijn onderzocht over het jaar 2012, maar een verbeterde zoekmethode maakte het mogelijk nog meer gegevens op te sporen. Door de vergelijking van de diverse thema's met voorafgaande jaren ontstaat een beeld van de ontwikkelingen in de tijd. Zo blijkt uit de kwantitatieve gegevens die we verzamelden over extreemrechtse formaties in Nederland, dat de klassiek extreemrechtse formaties in 2012 in zowel omvang als slagkracht een dieptepunt hebben bereikt.

De verschillende typen incidenten worden geïllustreerd met voorbeelden uit de politiepraktijk. Incidenten vinden overal plaats; uit de regionale cijfers blijkt de spreiding van type incidenten over de diverse regio's. Typering van verdachten, proces-verbaal en de afdoening van het Openbaar Ministerie komen per thema aan bod in een hoofdstuk over justitiële afhandeling.